Ἀπόστολος Λ. Πιερρῆς

Περὶ Χαρίτων καὶ Ὡρῶν

Ἄνοιξις 1985

Περὶ τῶν ἐπικαλουμένων ἐν τέλει τοῦ ἐφηβικοῦ ὅρκου θεῶν, (v. *Περὶ Ἡλικιῶν*, ad fin.), ἡ Αὐξὼ καὶ ἡ Ἡγεμόνη εἶναι Χάριτες – αἱ δύο ἀρχῆθεν λατρευόμεναι ἐν Ἀθήναις. Ἡ Θαλλὼ εἶναι ἡ μία ἐκ τῶν *δύο* Ὡρῶν (τῆς ἄλλης οὔσης τῆς Καρποῦς), συντιμωμένη μετὰ τῆς Πανδρόσου. Ρητῶς παραδίδει ταῦτα περὶ τῶν Ἀθηναίων ὁ Παυσανίας (IX, 35, 2). Καὶ κατὰ τὴν Λακωνικὴν παράδοσιν δύο ἦσαν αἱ Χάριτες (ὀνόματι *Φαέννα* καὶ *Κλήτα*, IX, 35, 1 καὶ III, 18, 6, ὅπου τῆς ἀρχαιότητος τοῦ θεσμοῦ ὁ ἱδρυτὴς Λακεδαίμων ἐγγυᾶται καὶ ὁ χρήσας Ἀλκμὰν προσυπογράφει) καὶ δύο αἱ Ὧραι (III, 18, 10).

Ἀλλ᾽ ἤδη ἐξ ἡρωϊκῶν χρόνων καὶ διὰ τοῦ Ὀρχομενίου Ἐτεοκλέους οἱ Ἀθηναῖοι ἐδιδάχθησαν περὶ τῶν *τριῶν Χαρίτων*, ὑπείκοντες εἰς τὴν τῆς Χαριτικῆς Λατρείας κέντρον καὶ ἕδραν, τὸν Βοιωτικὸν Ὀρχομενόν. Τὸ πρωταρχικὸν *δισσὸν* τῶν θεαινῶν ἐμφαίνει τὴν ριζικὴν *χθονιότητά* των, ὡς καὶ ἡ *τριπλότης* των τὴν σύνδεσίν των πρὸς Ὀλυμπίους Θεότητας (Ἀπόλλωνα, Ἄρτεμιν, Ἥραν) διατηρουμένης βεβαίως κατοπτρικῶς τῆς πρώτης καταβολῆς των - ὅπως ἄλλως τε συμβαίνει καὶ δι᾽ αὐτὰς τὰς ἀρχετυπικῶς οὐρανίους θεότητας. Ἔκφρασις *εὐαντήτου χθονιότητος* εἶναι ἡ σύζευξίς των πρὸς τὰς *Εὐμενίδας* (ἀπομηνισάσας καὶ σωτηρίους) εἰς τὰ ἱερὰ Μνήματα τῶν τοῦ Ὀρέστου Παθῶν παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν (Παυσανίας, VIII, 34, 3· παράβαλε τὰ ἀνωτέρω διηγηθέντα ἐν τοῖσ Χρονογραφικοῖς Συμμίκτοις). Εἰς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ἐργάζεται καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βωμοῦ κοινὴ λατρεία Διονύσου καὶ Χαρίτων ἐν Ὀλυμπίᾳ (Σχόλια εἰς Πινδάρου *Ὀλυμπιον.*, V, 10; Παυσανίας V, 14, 10), ὡς καὶ ἡ συνεπιβόησις αὐτῶν μετ᾽ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἠλείων Γυναικῶν, Πλούταρχος, *Αἴτια Ἑλλην.* 36, 299A-B, ὅστις καὶ τὸν ὕμνον ἀναφέρει (*Anth. Lyr.* II p. 206 Diehl = vol. III, 656 Bergk):

ἐλθεῖν ἥρ᾽, ὦ Διόνυσε,
Ἀλείων ἐς ναὸν
ἁγνὸν σὺν Χαρίτεσσιν,

ἐς ναὸν
τῷ βοέῳ ποδὶ δύων.
ἄξιε ταῦρε
ἄξιε ταῦρε.

Ἐξ ἀντιθέτου τρεῖς ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἰωνικὴν παράδοσιν τῆς Δήλου αἱ Χάριτες διὰ τοῦ περιφήμου ἀρχαϊκοῦ Ἀπόλλωνος τρεῖς ἀνέχοντος ἐν τῇ ἀριστερᾷ χερὶ αὐτοῦ Χάριτας, ἑκάστης μουσικὸν ὄργανον κρατούσης, αὐλοὺς καὶ λύραν αἱ ἀκραῖαι, σύριγγα δὲ τῷ στόματι τῆς μέσης προσαγούσης (Πλούταρχος, *Περὶ Μουσικῆς* XIV, p. 1136A). Τὸ ἀφίδρυμα ἦτο τόσον ἀρχαιοπρεπὲς «ὥστε τοὺς ἐργασαμένους αὐτὸ τῶν καθ᾽ Ἡρακλέα Μερόπων φασὶν εἶναι» (ibid.). Ἀναφέρει ὁ Πλούτραχος καὶ τὰς πηγάς του: Ἀντικλείδην <ἐν *τοῖς Δηλιακοῖς*> (FGrH 334 F52) καὶ Ἴστρον ἐν *ταῖς Ἐπιφανείαις* (FGrH 140 F14). Ὁ Παυσανίας κατέχει τὰ ὀνόματα τῶν γλυψάντων, ἀλλὰ τὸ χωρίον πάσχει, δυστυχῶς, «καὶ Ἀγγελίων τε καὶ Τεκταῖος +οἵ γε Διονύσου+ τὸν Ἀπόλλωνα ἐργαζόμενοι Δηλίοις, τρεῖς ἐποίησαν ἐπὶ τῇ χερὶ αὐτοῦ Χάριτας» (IX, 35, 3). Multi multa tentaverant. Πάντως οἱ Ἀγγελίων καὶ Τεκταῖος[*] ἦσαν μαθηταὶ τῶν περιβοήτων Διποίνου καὶ Σκύλλιδος (II, 32, 5), διδαχθέντων ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δαιδάλου (II, 15, 1). – *Τρία* ἐπίσης ἦσαν τὰ ἀγάλματα τῶν Χαρίτων «πρὸ τῆς ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἐσόδου … παρὰ δὲ αὐταῖς τελετὴν ἄγουσιν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀπόρρητον», ὑμνωδουμένων μᾶλλον καὶ διὰ τῶν τοῦ ἱερατικοῦ ποιητοῦ Πάμφω, ἰδίως ἐπ᾽ αὐτὰ τιμωμένου παρ᾽ Ἀθηναίοις (IX, 35, 3), καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τὴν γλυπτικὴν ἐργασίαν αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους τοῦ Σωφρονίσκου (IX, 35, 7).

Τρεῖς λοιπὸν Χάριτες θὰ ὠνομάζοντο καὶ εἰς τὸν ἐφηβικὸν ὅρκον. Καὶ συνάγομεν λοιπὸν τὸ παρ᾽ Ἀθηναίοις ὄνομα τῆς τρίτης: *Θαλλώ*. Μία τῶν πρωτογενῶν Ὡρῶν συναπήρτισε τὴν τριάδα τῶν Χαρίτων τῆς τοῦ *θάλλειν*

[*] Ἐδίδαξαν τὸν Κάλλωνα τὸν Αἰγινήτην (II, 32, 5)· καὶ τὸν Κλέαρχον τὸν Ρηγῖνον, τὸν πρῶτον χαλκοῦ ἄγαλμα εἰργασμένον διὰ μερικῆς κατασκευῆς καὶ συνηλώσεως (III, 17, 6 - ἄλλοι προσάγουν αὐτὸν τὸν Δαίδαλον ὡς διδάσκαλον τοῦ Κλεάρχου)· καὶ τὸν Δορυκλείδην καὶ Δόνταν Λακεδαιμονίους (V, 17, 1 – VI, 19, 14).

ἐπιτροπείας προστεθείσης ἐπὶ τῶν ἐφορειῶν τοῦ *αὐξάνεσθαι* καὶ τοῦ *ἡγεμονεύειν* τὰ αὐξανόμενα καὶ θάλλοντα – τῶν ἐφήβων νεανίσκων βεβαίως ἐν προκειμένῳ ἐννοουμένων. Ἄλλως τε καὶ καθ᾽ Ἡσίοδον μία τῶν τριῶν Χαρίτων εἶναι ἡ *Θαλίη*, *Θεογονία*, 907:

Τρεῖς δὲ οἱ (sc. Διΐ) Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους,
Ὠκεανοῦ κούρη, πολυήρατον εἶδος ἔχουσα,
Ἀγλαΐην τε καὶ Εὐφροσύνην καὶ Θαλίην ἐρατεινήν.
τῶν καὶ ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἴβετο δερκομενάων
λυσιμελής· καλὸν δὲ θ᾽ ὑπ᾽ ὀφρύσι δερκιόωνται.

Ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ὀρφικὴν παράδοσιν ἐν ὕμνοις (*No. 60*). Σημειωτέα ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ τῶν Φιγαλιέων λαϊκὴ πίστις ὅτι ἡ παρ᾽ αὐτοῖς ἐξόχως τιμωμένη ἐν ἁγιωτάτῳ παλαιόθεν ἱερῷ Εὐρυνόμη εἶναι αὐτὴ ἡ Ἄρτεμις, εἴπερ καὶ οἱ λογιώτεροι αὐτῶν, κατὰ τὰ ἀρχαῖα ὑπομνήματα, Κόρην Ὠκεανοῦ τὴν ἀναγνωρίζουσι, και τὸ ἰχθυοκατάληκτον τοῦ ξοάνου της ἐκκρούει τὴν Ἀρτεμισίαν ἐξομοίωσιν κατὰ τὸν Παυσανίαν (VIII, 41, 4-6). Ἀλλ᾽ ὅπως πάντοτε, πλείονα ὑποκρύπτονται εἰς λαϊκὰς δοξασίας ἀπὸ τῶν προχείρως ἀνομολογημένων ὑπὸ πρώτης σκέψεως καὶ διανοίας. – Καὶ Μοῦσα τρίτη, ἡ Θάλεια ἐπὶ πλέον. –

Ἡ *Ἡγεμόνη* ἦτο θεῖον ἐπίθετον τῆς *Ἀρτέμιδος* ἐν Σπάρτῃ (Παυσανίας, III, 14, 6) καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ, ὅπου καὶ ναὸς αὐτῆς ἀφ᾽ ἑνὸς πρὸ τοῦ μεγάλου ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης παρὰ τὴν Λυκόσουραν (VIII, 37, 1), ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἐν Τεγέᾳ (VIII, 47, 6). Ἐλατρεύετο καὶ ἐν Ἀμβρακίᾳ, τῶν κατοίκων ἀνατιθεμένων εἰς αὐτὴν τὴν ἡγεμόνευσιν τῆς ἀπολυτρώσεώς των ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Φαλαίκου (Ἀντωνῖνος Liberalis, *Μεταμορφώσεων Συναγωγή*, IV, 5; Πολύαινος, *Στρατηγημάτων*, VIII, 52). Κατὰ τὸν Καλλίμαχον, *Ὕμνος εἰς Ἄρτεμιν*, 225-7,

Πότνια, πουλυμέλαθρε, πολύπτολι, χαῖρε Χιτώνη,
Μιλήτῳ ἐπίδημε· σέ γὰρ ποιήσατο Νηλεὺς
Ἡγεμόνην, ὅτε νηυσὶν ἀνήγετο Κεκροπίηθεν,

κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἰωνικοῦ ἀποικισμοῦ δηλονότι. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἴσχυεν ἡ συνάρτησις ἀφοῦ ὁ Ἡσύχιος ἀτοπικῶς διασαφοῖ s.v. «Ἡγεμόνη· Ἄρτεμις καὶ Ἀφροδίτη. καὶ ναῦς τις οὕτω ἐκαλεῖτο». (Ναυαρχίς τις ἴσως, διὰ τὸ τελευταῖον). Ἡ *ἀφροδισία* διάστασις τὴν *Χαριτικὴν* ὑπόστασιν τῆς Ἡγεμόνης διεγείρει, παρομοίως πρὸς τὴν ὑπὸ Ἑρμησιάνακτος καταγραφὴν ἐν τοῖς ἐλεγείοις τῆς *Πειθοῦς*, ἀφροδισιακῆς βεβαίως θεότητος, ὡς μιᾶς τῶν Χαρίτων (Παυσανίας, IX, 35, 5). Χαρακτηριστικώτατα δὲ *Ἄρτεμις Πειθὼ* ἀκριβῶς ἐλατρεύετο ἐν Ἄργει ἐν ἰδίῳ ἱερῷ (Παυσανίας II, 11, 1). Ἀλλ᾽ ἀτρεκῶς ἐπαρκὴς πρὸς τοῦτο ἡ Ἀρτεμισία ὑπερουσία, *Καλλιστεύουσα* ὡς Πάναγνος Κόρη καθ᾽ ἑαυτὴν καὶ κατὰ τὰς ἐκφάνσεις της, πλὴν τῆς περὶ τὰ ἀρκαδικὰ τῆς Καλλιστοῦς ἀναφορᾶς καὶ ὡς *Καλλίστη* καὶ Ἀρίστη ἀνυμνουμένη ἐν Ἀθήναις. Παυσανίας I, 29, 2: «κατιοῦσι δ᾽ ἐς αὐτὴν (sc. εἰς τὴν Ἀκαδημίαν) περίβολος ἐστὶν Ἀρτέμιδος καὶ ξόανα Ἀρίστης καὶ Καλλίστης· ὡς μὲν ἐγὼ δοκῶ καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἔπη *τὰ Πάμφω* (ἔλλογος διόρθωσις τοῦ χειρογραφικοῦ *Σαπφοῦς* ὑπὸ A. Hecker κατὰ τὰ ἀμέσως κατωτέρω), τῆς Ἀρτέμιδος εἰσὶν ἐπικλήσεις αὗται, λεγόμενον δὲ καὶ ἄλλον ἐς αὐτὰς λόγον εἰδὼς ὑπερβήσομαι» - μυστικοῦ τινος καὶ ἱερῶς ἀσέμνου δια τῆς ἀποχῆς ταύτης προσεπινοουμένου. Διὰ τὴν Παραγυμνάσιον Ἄρτεμιν παράβαλε τὴν *Φιλομείρακα Ἄρτεμιν* τῆς Ὀλυμπίας μετ᾽ ὀλίγον μνησθησομένην. Ἡ *Καλλίστη Ἄρτεμις*, μετὰ καὶ τοῦ μύθου τῆς Καλλιστοῦς, εἶναι πρωταρχικῶς ἀρκαδική· ὅθεν ὁ Πάμφως, ὁ ἀρχαιότατος Ἀττικὸς ὑμνογράφος, ἐδιδάχθη καὶ ὕμνησεν τὴν σχέσιν (Παυσανίας VIII, 35, 8). Ἡ κατασίγησις τῆς ἄλλης παραδεδομένης ἑρμηνείας ὑπὸ τοῦ Παυσανίου βεβαίως συνδέεται βαθύτερον πρὸς τὴν μυστηριακὴν καὶ χθονίαν ἀναφοράν της, πιθανώτατα προκειμένου περὶ τῆς φοβερᾶς καὶ φρικτῆς ὄψεως αὐτῆς ταύτης τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐν αὐτῷ τῷ Κεραμεικῷ ἵστατο ἀφίδρυμα ἐπονομαζόμενον *Καλλίστη*, γενικῶς μὲν εἰς Ἑκάτην ἀναφερόμενον, ὑπό τινων δὲ καὶ εἰς Ἄρτεμιν. (Ἡσύχιος s.v. «Καλλίστη· καὶ ἡ ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἱδρυμένη Ἑκάτη, ἣν ἔνιοι Ἄρτεμιν λέγουσιν»). Ἑκάτη εἶναι αὐτὴ ἡ χθονία Ἄρτεμις, θεὰ φοβερὰ καὶ πανδύναμος, φρικτὴ καὶ εὐάντητος ἀναλόγως κατὰ παγίους

θεσμούς. Ἴσως λοιπὸν ἐπρόκειτο περὶ θρησκευτικοῦ εὐφημισμοῦ καὶ αὐτὸ τοῦτο πιθανῶς συνέβαινε καὶ διὰ τὰς παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ τῆς *Ἀρτέμιδος* ὁπωσδήποτε, ἀφιδρυμένας ἀρτεμισίους ἐκφάνσεις τῆς *Ἀρίστης* καὶ τῆς *Καλλίστης*. Ὅπερ συνδεόμενον πρός τινα ἀνάλογον μῦθον θὰ ἐδικαιολόγει τὴν Παυσανίειον ἐπιφύλαξιν κοινοποιήσεως, πέραν ἁπλῆς ἀσεμνίας φιλόπαιδος. Εἰ δ᾽ ἄλλως *ἀγριότητα* τινα ὑποθετέον τῆς φοιταλέου κόρης ἐν Παρθενίᾳ στυγναζούσης καὶ εἰς ἐμμέσως ἐρωτικὰς ἐκρήξεις ἀποχετευούσης συσσωρευόμενον ἀφροδίσιον δυναμικόν. Εἰ μή, τέλος, τριβαδισμὸς ὑψηλῆς θειότητος ὑποκρύπτεται οἷος μεταξὺ Καλλιστοῦς καὶ *Διὸς ὑπὸ μορφὴν Ἀρτέμιδος* (v. Ἀπολλόδωρος, *Βιβλ,*. III, 100; Servius in Virgilii *Aeneadem* I, 744; Ovidius, *Metamorphoseon*, II, 425 sqq.). Εἰς οἵαν περίπτωσιν καὶ τὰ *Σαπφοῦς* ἔπη οὐκ ἀλλότρια.

Θόρυβος ἔχει κινηθῇ περὶ τοῦ ἐπιγράμματος *Ἀνθ. Παλ.*, VI, 269 (= I p. 55 Reiske) ὅπερ ὁ Κῶδιξ ἐνδοιαστικῶς ἀποδίδει εἰς Σαπφώ: «*ὡς* Σαπφοῦς εἰς τὸ *ἀντιβόλιν* (sc. τὸ πρωτότυπον ἀντιβολούμενον χειρόγραφον) οὐ κεῖται τοῦ Κυροῦ Μιχαήλου· πόθεν οὖν ἐγράφη οὐκ οἶδα». Προστίθενται τοῦ ἀντιγραφέως κάθετοι πλευρικῶς γεγραμμέναι τρεῖς ἐπισημειώσεις: ζ(*ή*)τ(ει), *περισσὸν* καὶ *ὀλόσφαλτον*, ἡ τελευταῖα εἰς τὴν διεφθαρμένην του κατάστασιν ἀναφερομένη, ἡ μέση εἰς τὴν ἀπουσία του ἐκ τοῦ ἀντιβολουμένου Κώδικος, καὶ ἡ πρώτη εἰς τὸ γενικὸν ἐπικρεμάμενον ἐρωτηματικόν. Πρόκειται περὶ ἀγάλματος ὁμιλοῦντος διὰ τῆς ἐπὶ τῆς βάσεως ἐπιγραφῆς του (ἀρχαϊκὸν τὸ ὁμιλοῦν ἀνάθημα, ἑλληνιστικὸν τὸ διακηρύσσον τὴν ἐπιγραφικὴν ὁμιλίαν του). Τὸ ἐπίγραμμα ἔχει οὕτως (Σαπφὼ Fr. 157 Diehl = Fr. 118 Bergk), μετὰ εὐνοήτους ἀνορθώσεις:

+παῖδες, ἄφωνος ἐοῖσα τόδ᾽ ἐννέπω, αἴ τις ἔρητα<ι>,
φωνὰν ἀκαμάταν κατθεμένα πρὸ ποδῶν·
Αἰθοπίᾳ με κόρᾳ Λατοῦς ἀνέθηκεν Ἀρίστα
Ἑρμοκλείταο τῶ Σαϋναϊάδα,
σὰ πρόπολος, δέσποινα γυναικῶν. ᾇ σὺ χαρεῖσα

πρόφρων ἁμετέραν εὐκλέϊσον γενεάν.

Σχετίζοντες ἀκαίρως πρὸς τὸ Παυσανίειον χωρίον, ὁ Naevius προὔτεινε «*Ἀρίστᾳ*», ὁ δὲ Bergk ἀρχικῶς ἐπεξέτεινε τὴν ἀνατροπὴν εἰς «*Ἀρίστᾳ* /Ἑρμῶ *Καλλίστᾳ*» διὰ τὴν πλήρη συνδρομὴν πρὸς ἐκεῖνα, ὕστερον ὅμως ἀνεκάλεσε. Καὶ ὄντως: οὐδεμία ἀνάγκη τοιαύτης ἀποκλίσεως ἀπὸ τῶν παραδεδομένων. Οὔτε τὸ ἐπίγραμμα εἶναι τῆς Σαπφοῦς, οὔτε, ἐὰν ὄντως ὁ Παυσανίας μνημονεύει τῆς *Σαπφοῦς* ἐκεῖ καὶ ὄχι τοῦ *Πάμφω*, τοιαύτη παρατρέχουσα μαρτυρικὴ μνεία προϋποτίθεται ὑπὸ τῆς διατυπώσεως, οὔτε τὸ *Ἑρμῶ Καλλίστη* ἔχει λόγον νὰ μεταπέσῃ εἰς *Ἑρμοκλείταο*, καὶ τὸ διπλοῦν ὑπερβατὸν κατάστυγνόν ἐστι, ἡ δὲ ἀναφορὰ εἴτε εἰς πατέρα καὶ πατροπάτορα εἴτε εἰς σύζυγον καὶ πατέρα συνηθεστάτη καὶ ποιητικῶς ἀποτελεσματικωτάτη. Τὸ «*παῖδες*» εἶναι ἀφόρητον - τὸ «*παιδνὴ*», προυταθὲν ὑπὸ D' Orville (*Vanno Crit.*, pp. 193 sqq.), υἱοθετηθὲν ὑπὸ Jacobs (*Anth. Graeca*, I p. 49) εὔκαιρον, *ἀλλ᾽* ἡ χασμῳδία σκληρά. Διὰ ταῦτα ὁ σταυρός. Τὸ ἀνάθημα ἴσως ἦτο κορασὶς ἄρκτος (ὁπότε καὶ τὸ *παιδνὴ* ἄριστα προσιδιάζει).

Συνδέεται δὲ ἡ Ἄρτεμις πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐφηβείαν *γυμναστικῶς* τε καὶ *ἀνατροφικῶς* καὶ *πολεμικῶς*. *Διὰ τὸ πρῶτον* ὁ ἀρχαιογνώστης περιηγητὴς πάλιν μάρτυς κύριος, VI, 23, 8: «ἐκ δὲ τοῦ γυμνασίου πρὸς τὰ λουτρὰ ἐρχομένῳ δι᾽ ἀγυιᾶς τε ἡ ὁδὸς Σιωπῆς καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς *Φιλομείρακός* ἐστιν Ἀρτέμιδος». Οὔτε βεβαίως ἁπλῶς *Φιλομεῖραξ* ἡ Ἄρτεμις διὰ τὴν γειτονίαν τοῦ γυμνασίου οὔτε *Σιωπῆς* ἡ ἀγυιὰ διὰ μόνην τὴν ἐπ᾽ Ὀξύλου ἱστορίαν ὡς προφασίζεται ὁ Παυσανίας ἐν συνεχείᾳ. Ἀλλ᾽ ἡ σιγὴ *ἡρωϊκὴν καὶ δαιμονικήν τινα* παρουσίαν κατὰ τὰ πάγκοινα διαβοεῖ, *φιλοξεῖραξ* δὲ ἡ Ἄρτεμις διὰ τὴν τῶν ἁγνῶν *ἠϊθέων* ἐπιτροπείαν καὶ εὔνοιαν καθ᾽ Ἱππολύτειον δεσμὸν πολλαπλῶς τεκμαιρομένην, εἴπερ καὶ ἐπ᾽ αὐτῇ Ὀρθίᾳ καταξαίνονται μαστιγούμενοι και "ὀρθιάζοντες" οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔφηβοι.

Ἐπὶ τῆς *δευτέρας* ἀναφορᾶς, *βροτῶν Κουροτρόφος δαίμων* ἀνυμνεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀρφικοῦ εἰς αὐτὴν ὕμνου 36 v. 8. Καὶ ὁ ὕμνος 2 εἰς *Προθυραίαν* (*Εἰσόδιον* τινα κλειδουχικὴν γενίκευσιν τῆς *Εἰλειθυίας Ἐλευσοῦς*,

Ἀρτεμίδειο κραταιὰ ἔκφανσιν, v. 12) ταυτά μαρτυρείται: v. 3 *φιλόπαις* ἀγανόφρων καὶ v. 5 *φιλοτρόφος*. Ναὸς *Ἀρτέμιδος Παιδοτρόφου* ὑπῆρχε ἐν Κορώνῃ τῆς Μεσσηνίας.

Τέλος, ὡς πρὸς τὸν *τρίτον* χαρακτῆρα, δὲν θὰ ἀναδιφήσω ἐδῶ παρὰ ψιλῶς θὰ αἰνιχθῶ τὰ τῆς πολεμικῆς *Λαφρίας* Ἀρτέμιδος συντάττων τὰ περὶ *Ἡγεμόνης* λεχθέντα καὶ δύο παρατηρήσεις ἐπιπροσθέτων. Ὁ Πολέμαρχος, ἀρχέγονος *στρατιωτικὸς ἄρχων* τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε εἰς τὴν ἐπίσημον ἁρμοδιότητά του τὰς πολιτικὰς θυσίας εἰς *Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν* καὶ τὸν *Ἐνυάλιον* – θεότητας τοῦ κατὰ μάχην φόνου καὶ κυδοιμοῦ (Ἀριστοτέλης, *Ἀθ. Πολ.*, LVIII, 1; Πολυδεύκης, *Ὀνομ.*, VIII, 91). Κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην οἱ Ἀθηναῖοι, εὐχόμενοι εἰς τὴν Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν, τὴν ἀγρίαν, ἀγρίως ἀγρεύουσαν ἀγρίων, θηρῶν καὶ ἀνθρώπων θεάν, *ἔταξαν* νὰ τῇ θυσιάσουν τόσας νεαρὰς αἶγας ὅσους Πέρσας θὰ φονεύσουν. Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος νεκρῶν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν θεὰ νὰ θυσιάζουν κατ᾽ ἔτος 500 χιμαίρας. (Ξενοφῶν, *Κύρου Ἀνάβ.*, III, 2, 12; Πλούταρχος, *Περὶ τῆς Ἡροδ. Κακοηθείας*, 862 B-C; Λιβάνιος, *Ἄρτεμις*, §40, vol. I1 p. 316 ed. Förster). Κατὰ τὰ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους *Ἱππεῖς*, 660, αὐτὸς ὁ ἐκείνου τοῦ ἔτους πολέμαρχος Καλλίμαχος, συνεκστρατεύων μετὰ τῶν στρατηγῶν (cf. Ἡρόδοτος VI, 109-110), ἐποίησεν τὴν ἐπίσημον εὐχὴν καὶ τάγμα· ὅπερ οἰκεῖον ἠχεῖ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν σχέσιν. Τὸ ὅτι βοῦς ἀρχικῶς ἀνέλαβον νὰ θυσιάσουν καὶ ὅτι, μετὰ τὴν νίκην, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν πεπτοκότων ἐχθρῶν, χιμαίρας ἀντεκατέστησαν, φαντάζει ἀπᾷδον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς θεᾶς, τῶν ὀρεστέρων, ἀγριοτέρων καὶ θροσυκαρδίων αἰγῶν προσοικειοτέρων οὐσῶν τῶν ἡμερωτέρων, τλημόνων καὶ ἐργατῶν βοῶν. Τὴν ευχὴν εἰς τὸν *Μιλτιάδην* ἀποδίδει ὁ Αἰλιανός, *Ποικ. Ἱστ,*. II, 25, ὅπου τὸ «*τριακοσίας*» διορθωτέον εἰς τὸ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Πλουτάρχου «*πεντακοσίας*». Εἴτε ὁ πολέμαρχος εἴτε ὁ Μιλτιάδης, ἐκεῖνος ὡς πολεμικὸς ἄρχων κατὰ τὰ πάτρια, οὗτος ὡς ἀρχιστράτηγος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης (v. Ἡρόδοτον *loc. cit.*), εἴτε ἀμφότεροι θὰ ἐδύναντο νὰ ἀναλάβουν ἐν

ὀνόματι τῆς πόλεως τὴν εὐχὴν καὶ ὑπόσχεσιν πρὸς τὴν θεάν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτήρησαν τὸ τάγμα, καὶ διὰ πομῆς πρὸς τὸ ἐν *Ἄγραις* ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἑόρταζον ἐτησίως *χαριστήρια* τῆς νίκης, τὴν 6ην Βοηδρομιῶνος (Πλούταρχος, *op. cit.*, 862A, ὅπου ἡ διόρθωσις «τῇ ἕκτη» τοῦ Valckenaer ἀντὶ τοῦ «*τῇ Ἑκάτῃ*» εἶναι βεβαία ὡς ἐκ τῆς ῥοῆς τοῦ νοήματος· cf. Αἰλιανὸς, *loc. cit.*, διὰ τὴν ἡμερομηνίαν). Ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὸς ἀποθανατισμὸν τοῦ ἐπιτυχοῦς χειρισμοῦ του τῶν περὶ τὸν Ξερξικὸν πόλεμον, ἵδρυσεν ἱερὸν *Ἀρτέμιδος Ἀριστοβούλης*, εἰς αὐτὴν ἀφιερῶν τὴν σωτήριον τότε πολεμικὴν βουλήν του (Πλούταρχος, *Θεμιστοκλῆς*, XXII; *Περὶ τῆς Ἡροδότου Κακοηθείας*, 869C).

Ἀλλ᾽ ἐκ τῆς κεχαριτωμένης Ἁγνῆς Κόρης, εἰς αὐτὰς τὰς Χάριτας. Ὁ Σπαρτιάτης Βασιλεὺς ἔθυε πρὸ τῆς μάχης εἰς *τὰς Χάριτας* (?). Καὶ ἐκαλλιέρει ἀκριβῶς *διὰ χιμαίρας*, Ξενοφῶν, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, XIII, 8: «*ὅταν γὰρ ὁρώντων τῶν πολεμίων χίμαιρα σφαγιάζηται*, αὐλεῖν τε πάντας τοὺς παρόντος αὐλητὰς νόμος καὶ μηδένα Λακεδαιμονίων ἀστεφάνωτον εἶναι· καὶ ὅπλα δὲ λαμπρύνεσθαι προαγορεύεται». (cf. XIII, 3-5). Καὶ ὁ Πλούταρχος, *Λυκοῦργος* XXII: «Ἤδη δὲ συντεταγμένης [ἅμα] τῆς φάλαγγος αὐτῶν καὶ τῶν πολεμίων παρόντων ὁ βασιλεὺς ἅμα τήν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελε πᾶσι καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ Καστόρειον μέλος· ἅμα δ᾽ ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος· ὥστε σεμνὴν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι ῥυθμῷ τε πρὸς τὸν αὐλὸν ἐμβαινόντων καὶ μήτε διάσπασμα ποιούντων ἐν τῇ φάλαγγι μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πρᾴως καὶ ἱλαρῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον» κ.τ.λ. Μόνον ἐὰν τὰ σπλάγχνα ἦσαν εὐοίωνα, ἡ διαταγὴ ἐδίδετο διὰ τὴν σύρραξιν. Ἀντιξόου θυσίας, κατ᾽ ἐπανάληψιν τοῦ θείου ἀνανεύοντος, ἀκραῖον παράδειγμα τὰ ἐν αὐταῖς ταῖς Πλαταιαῖς συμβάντα (Ἡρόδοτος, IX, 61-2). Ποίμνη ὁλόκληρος ἠκολούθη τὸν Σπαρτιατικὸν στρατὸν διὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολεμικὰς αὐτὰς ἀνάγκας (Ξενοφῶν, *Λακ. Πολ.*, XIII, 3; Παυσανίας IX, 13, 4).

Αἱ Χάριτες *χαρίζουσι χάριν*, τῶν δύο ἐννοιῶν ἀρρήκτως ἡνωμένων ἐν αὐταῖς. Καὶ εὐλόγως ἑλληνιστί. Διότι τὸ ἐπέραστον καὶ ἄξιον καὶ ἄριστον

χαρίζεται, οὐχὶ τὸ ἀδιάφορον, ἀπευκταῖον, αἰσχρόν. Τὸ ἄνθος τοῦ κάλλους, τὸ ἐπιτροχάζων μειδίαμα τῆς τελειότητος μόνον, ὄντως καὶ ἀληθῶς ὑπεραναβλύζον, ἔχει τὴν ἐγγενῆ τάσιν νὰ προσφερθῇ ὡς ἀπολαυστικόν, χαῖρον εἰς τὴν ἐκ πληθώρας πλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἄλλου, ὑπεργανούμενον κατὰ τὴν δωρεὰν εἰς τὸ ὑστέρημα ἐκείνου, αὐθηδόμενον ἐν τῇ καταντλήσει τοῦ αὐχμοῦ καὶ ἱκανοποιούμενον ἐν τῇ δι᾽ αὐτοῦ τοῦ *τελείου* ἱκανοποιήσει τοῦ *ὑποτελοῦς*. Ἰδοὺ ἡ βάσις τοῦ διαβοήτου καὶ περιπλόκου νοηματικοῦ πλέγματος τοῦ *χαρίζεσθαι* τὸν ἐρωμένον εἰς τὸν ἐραστήν, τὸ γλυκόπικρον ἐκ πενίας καὶ πλούτου κατὰ Πλάτωνα μέγα πρᾶγμα τοῦ ἔρωτος. Ἡ διὰ μιᾶς λέξεως σήμανσις ἀμφοτέρων τῶν ἐννοιῶν ἀποδεικνύει κρειττόνως πάσης διανοητικῆς ἀναλύσεως τὴν βιωματικὴν ἕνωσίν των διὰ τὸν Ἕλληνα. Αὐτὴ ἡ φύσις, ἐδῶ καὶ πανταχοῦ, τὸν ἐδίδασκε τὸ βαθύνοον μάθημα διὰ τῆς ἀφειδοῦς, ἐν χαρᾷ εὐφορίας, χαριέσσης προσφορᾶς διηνεκοῦς χάριτος κεχαρισμένης τῷ λήπτῃ, ἐν διαδοχῇ *Ὡρῶν* (πρὸς τοὺς ὁποίους συναρτῶνται αἱ Χάριτες) τὰ ὡραῖα θάλλοντα καὶ καρπούμενα παρέχουσα. Ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, κατὰ τὸν παντελῆ ἐναγκαλισμὸν καὶ συμπλοκὴν τῶν πάντων, εἰς τὰ ζῷα καὶ τὸν ἄνθρωπον ἦτο ἓν βῆμα συνεχείας. Καὶ οὕτω τὰς Χάριτας ἐπικαλοῦνται οἱ ἔφηβοι ἐν τῷ πατριωτικῷ ὅρκῳ των, τὰς οἰκείας δωρεὰς ἀναμένοντες κατὰ τὴν τήρησίν του δι᾽ αὐτοὺς καὶ τὴν χώραν των, αὐτοὶ ἰδιαζόντως ἁρμόζοντες εἰς τὸν χαρακτῆρα ἐκείνων *ὡραῖοι* ὄντες, τιμωρίαν δεινὴν δὲ στερήσεως τῶν εὐρυχαρῶν ἀγαθῶν ἀπελπιζόμενοι ἐν τῇ ἀθετήσει του.

Οὐδὲν ἀποκαλυπτικώτερον τῶν ριζικῶν χαρακτήρων ἀφ᾽ ἑνὸς τοῦ ἀττικοῦ *Ἰωνισμοῦ* καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου τοῦ σπαρτιατικοῦ *Δωρισμοῦ*, ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Χαρίτων ἐν σχέσει πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ κοινοτέρας ἀποδοχῆς μέν, ἀλλ᾽ Ὀρχομένια καὶ Βοιωτογενῆ ἀρχῆθεν. Τὰ τελευταῖα μαρτυροῦνται ὑπὸ τοῦ αἰολοβοιωτοῦ Ἡσιόδου: *Ἀγλαΐα, Εὐφροσύνη, Θάλια*. Διὰ τὰ δεύτερα ἔχομεν τὴν ρητὴν μνείαν τοῦ Παυσανίου (ΙΙΙ, 18, 6; ΙΧ, 35, 1): *Κλήτα* καὶ *Φάεννα* ἐλατρεύθησαν ὑπὸ τοῦ Λακεδαίμονος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἀνυμνήθησαν

(Fr. 105 Bergk). Τέλος, ἐπὶ τῶν πρώτων, καθωρίσθη ἀνωτέρω πάλιν ἐκ τοῦ Παυσανίου ὅτι ἀρχικῶς δύο Χάριτες, ἡ *Αὐξὼ* καὶ *Ἡγεμόνη* τὴν αὐξητικὴν κουροτροφίαν καί, ἀντιστοίχως, τὴν πολεμικὴν καὶ ἄλλην ἀρχηγεσίαν ἐπετρόπευον, διὰ τοὺς νεανίας, βεβαίως, πρωτίστως καὶ κυρίως, ἀλλὰ ριζηδὸν ἀρυόμεναι ἐξουσιαστικὴν αὐθεντίαν ἐκ τῶν Μεγεθυντικῶν, Ἰσχυροποιουσῶν καὶ Κυριαρχικῶν Δυνάμεων τῆς ὅλης φύσεως, τῆς ἐφορείας των συνεπῶς ἐπεκτεινομένης συμπαθητικῶς γενικώτερον καὶ ἐπὶ ἀναλόγων φαινομένων ἀνθρωπίνων καὶ ἀνανθρωπίνων.

Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς *δημιουργίας, δυναμισμοῦ* καὶ *δραστηριότητος* ἀνέβλυζον αἱ δισσαὶ *Ὧραι*, τὸ ἐαρινὸν θάλλος ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ τὴν θερινὴν καὶ ὀπωρινὴν πλησμονὴν καρποφορίας ἀφ᾽ ἑτέρου χειραγωγοῦσαι ἡ *Θαλλὼ* καὶ *Καρπώ*, ἀρχικῶς *μόναι Ὡρῶν*, τὰ ἐν οἰδαινούσῃ ἀκμῇ ἢ τελειωθείσῃ πεπειρότητι μόνα *ὡραῖα* κυρίως καὶ ἀτρεκῶς μόνον θάλπουσαι καὶ προσέχουσαι, τοῦ *Χειμῶνος* καὶ *Μετοπώρου* οὐσιωδῶς *ἀνώρων* ὄντων. Βεβαίως ἐνωρὶς συνετελέσθη ἡ γενίκευσις τῆς ἐννοίας ὥστε νὰ δηλοῖ πάντα *καιρὸν καταλληλότητος* καὶ *καιρὸν ἐποχῆς*· εἰς τὸν Ἡσίοδον ἤδη ἀπαντῶμεν τὴν *ὥρην* ἐν γένει ὡς *καιρὸν* (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 409), καὶ ἐπίσης ἀδιαφορίστως ὡς ἐποχήν (χείματος ὥρην *ibid,*. 450· ἀρότοιο καθ᾽ ὥρην, 460· ὥρῃ χειμερίῃ, 494· ὥρῃ ἐν ἀμητοῦ, 575· θέρους καματώδεος ὥρῃ, 584, 664· cf. εἰς γενικὴν ἀπροσδιόριστον ἐποχικὴν σημασίαν, *Ἀσπὶς Ἡρακλέους*, 401). Ταυτὸν τοῦτο πάσχει καὶ τὸ ἐπίθετον *ὡραῖος, ὥριος*, ἂν καὶ ἡ συχνὴ σύνδεσίς του πρὸς τὸ κύριον πρωτογενὲς προϊόν, τοὺς καρποὺς τῆς γῆς καὶ τῶν δένδρων, ἐμμέσως διατηρεῖ τὸν ἀρχικὸν περιορισμόν. Ἀλλ᾽ ἡ ἀρχικὴ ἀκριβὴς ἔννοια τῆς *σφυζούσης ἀκμῆς καὶ ὡρίμου τελειότητος* πασιδήλως διαμαρτύρεται ἐκπρεπῶς εἰς τὴν ἐράσμιον *ὥραν* τῶν νέων, τὴν ἐρατεινήν των ἥβην καὶ ἀκμήν, καὶ εἰς τὰς συναφεῖς σημασίας τοῦ ἀντιστοίχου ἐπιθέτου. Προσεπιδεικνύεται δὲ καὶ ὑπὸ γλωσσογραφικῶν τεκμηριώσεων, πλειστάκις μνημόνων ἀρχετυπικῶν καταγωγῶν. Οὕτω, ὁ πρύτανις τῶν λεξικογράφων Ἡσύχιος παραδίδει s.v. «Ὧρα· τὸ *ἔρα*, ἢ *θέρος*. Ἢ μορφή» (τὸ τελευταῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν γνωστὴν

ἐφηβικὴν γεγυμνασμένην εὐμορφίαν). Καὶ ἐπίσης s.v. «Ὥρα ἔτους· καιρὸς ἔτους· τὸ *ἔαρ, καὶ τὸ θέρος*». Ἀκριβὴς καιρὸς ἔτους, αἱ δύο ἐποχαί, διὰ τὴν *φυσικὴν ἀκμὴν φυσικῶν ἔργων καὶ προϊόντων*. Βεβαίως ἀναφέρει, εἰς χωριστὸν λῆμμα, καὶ τὴν κοινοτέραν χρῆσιν: "Ὥρα. *καιρὸς*. κάλλος. *τροπή*. εὐμορφία κτλ.". (Cf. s.vv. Ὧραι, Ὡραίοις, Ὡραῖον). Ἀλλ᾽ αὐτὰ παράγονται ἐκ τῆς πρώτης πηγῆς: "Ὥρην· *ἀκμήν*» (cf. s.vv. Ὥρια, Ὡραίων, Ὡραῖα θύειν, Ὥρᾳ γάμων, Ὡραία, Ὡραίᾳ). Πάλιν ὁ Μοσχόπουλος διδάσκει s.v. «*Ἔτους ὥραν ἰδίως τὸ θέρος φασιν Ἀττικοί*», διὰ τὸ πέπειρον τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ ἀκροδρύων. Συμπληρωματικῶς ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος s.v. «οὐ μόνον *ὥρα* τὸ *ἔαρ, ἀλλὰ* καὶ *ὡραία*», παραθέτων καὶ Λιβάνειον ῥῆσιν ἐκ τοῦ *Περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης*, 90, vol. I_1, pp. 127-8 ed. Förster, «αὐτὸς νόμῳ μὲν τῆς ὡραίας ἐτύγχανεν ἀφιγμένος οἴκαδε». (Cf. Φρυνίχου *Ἐπιτομή*, s.v. «ὡραίαν· τὴν ὥραν. ἡ δὲ τοιαύτη τροπὴ Ἀττικοῖς ἰδία. Ἀθηνᾶ Ἀθηναία, ἴση ἰσαία, οὕτω καὶ ὥρα, ὡραία»). Ἀλλ' ὁ Λιβάνιος σαφῶς ἐννοεῖ τὰς κατὰ νόμον *θερινὰς* διακοπὰς τῶν ῥητοροσοφιστικῶν σχολῶν. Ὁ ἀντίζηλος θρονοκράτωρ τῆς Ἀντιοχείας εἶχε μεταβεῖ εἰς τὴν πατρίδα του κατ' αὐτάς, ὅτε εἰδοποιηθεὶς περὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ νεοαφιχθέντος, "αὐτίκα παρῆν γυναίκα καὶ οἶκον *θέρους* ἀφείς" (90, p. 128). Ἄλλως τε ὁ Λιβάνιος, κληθεὶς εἰς Ἀθηναϊκὴν σοφιστικὴν ἕδραν (82-3), ᾐτήσατο *τετράμηνον ἄδειαν* (86) : "ἐφέντος δὲ βασιλέως καὶ *πρὶν ἢ χειμῶνα ἄρχεσθαι δεῖν ἐπανήκειν* εἰπόντος" ἐπεσκέφθη ὁ μέγας σοφιστὴς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου καὶ ἀριδήλως κατέδειξε τὴν τέχνην του, τὴν τοῦ ἑδρεύοντος ῥήτορος ἡσυχίαν διασπάσας.

Καὶ ἐκ τῶν ὑστάτων εἰς τὰ πρώτιστα: εἰς αὐτὸν τὸν Ἡσίοδον ὅταν οἱ θεοὶ δημιουγοῦν καὶ κοσμοῦν τὴν Πανδώραν «πῆμ᾽ ἀνδράσιν ἀλφηστῇσιν», ἕκαστος δὲ δωρίζεται εἰς αὐτὴν τὸ οἰκεῖον δῶρον, αἱ

Ὧραι καλλίκομοι στέφον ἄνθεσιν *εἰαρινοῖσι*

(*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 75). Καὶ ὁ Πατριάρχης θεῖος Ὅμηρος διηγούμενος διὰ στόματος Ποσειδῶνος τὴν αὑτοῦ καὶ Ἀπόλλωνος ἐνιαύσιον θητείαν βουλαῖς Διὸς ἐπὶ ῥητῷ μισθῷ Λαομέδοντι, ἀναμιμνήσκει (*Ἰλιάς* Φ, 450 sqq.):

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ *μισθοῖο τέλος πολυγηθέες Ὧραι*
ἐξέφερον, τότε νῶι βιήσατο μισθὸν ἅπαντα
Λαομέδων ἔκπαγλος, ἀπειλήσας δ᾽ ἀπέπεμπε.

Ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ ὁρισθέντος διαστήματος ἐτελειοῦτο καὶ ἡ καρποφορία τῆς μισθώσεως, τήν τε κυκλικὴν κίνησιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν ὡρίμανσιν καὶ ἑτοιμοδρεψίαν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ συντελουμένων τῶν Ὡρῶν ἐπιτροπευουσῶν. Ἀλλὰ αἱ *πολυγηθέες* Ὧραι δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀδιαφορίστως καὶ ἰσολόγως πᾶσαι *αἱ ἐποχαὶ* αἱ κατὰ διαδοχὴν ἀπαρτίζουσαι τὸν συγκυκλούμενον ἐνιαυτόν. Ὥστε τὰ πνεύματα τῆς Ἀνοίξεως κυρίως καὶ τοῦ Θέρους, κυρίως πολυγηθῆ ὄντα, νοητέα, καὶ οὕτως κατὰ παντοκράτορα ἑλληνικὴν ἀρχήν, ἡ *Ἀκμὴ καὶ Τελειότης* παντὸς ἀποτελεῖ καὶ τὴν ὀργάζουσαν κινητήριόν του δύναμιν ἐξελίξεως φυσιολογικῆς. *Ἔαρ* λοιπὸν ἡ κυρίως *Ὥρα*. Καὶ οὕτω φανερῶς ἐξυπακούεται ἐν *Ἰλιάδι* , 467-8:

ἔστιν δ᾽ ἐν λειμῶνι Σκαμανδρίῳ ἀνθεμόεντι
μυρίοι, *ὅσσά τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται ὥρῃ.*

Ἀλλὰ καὶ ὅταν προσδιορίζεται ὁ ὅρος, τὸ *ἔαρ* μόνον ἀναφέρεται: Β, 471; Π, 643

ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ ὅτε τε γλάγος ἄγγεα δεύει

καὶ Ζ, 147-8:

φύλλα τὰ μὲν τ᾽ ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δὲ θ᾽ ὕλη
τηλεθόωσα φύει, *ἔαρος δ᾽ ἐπιγίνεται ὥρη.*

Αὐταὶ αἱ ὧραι τῆς Ἀνοίξεως κυλίουν τὸν ἐνιαυτὸν καὶ ἐπιτηροῦν φρουροῦσαι τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ (*Ἰλιάς*, Ε, 749; Θ 393; Θ 433), τῶν ἀστρικῶν καταστάσεων καὶ κινήσεων συνελαυνουσῶν τὰς ἐπιγείους ἐποχὰς καὶ φοράς.

Εἰς τὴν *Ὀδύσσειαν* ἀπαντᾶται μὲν τὸ πρῶτον ἡ γενικὴ ἔννοια τοῦ *καιροῦ*, ἢ μᾶλλον τοῦ *εὐ*-καίρου, τῆς καταλλήλου στιγμῆς, τοῦ *πληρώματος* τοῦ χρόνου, τῆς ὡριμότητος τῆς περιστάσεως πρός τι (cf. γ, 334; λ, 330; λ, 373; λ, 379; ξ, 407; ο, 126; ο, 394; ρ, 176; τ, 510; φ, 428), ἀλλὰ καὶ ἡ ἐποχιακὴ ὥρα (ὥρῃ χειμερίῃ ε, 485; ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ σ, 367 = χ, 301)· ἀλλ᾽ ἡ ριζικὴ σύνδεσις τοῦ νοηματικοῦ κέντρου τοῦ ὅρου πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκμὴν καὶ πέπανσιν τοῦ

ἔαρος καὶ τοῦ θέρους παραμένει ἀδιάλυτος. Διηγούμενος ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὸν γηραιὸν Λαέρτην πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητός του τὰ δένδρα τὰ ὁποῖα παιδνὸς ἐὼν ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του, καταλήγει (ω, 343-4):

-----ἔνθα δ᾽ ἀνὰ σταφυλαὶ παντοῖαι ἔασιν,
ὁππότε δὴ *Διὸς Ὧραι ἐπιβρίσειαν ὕπερθεν.*

Ἐπιβρίσειαν, ὡς ὀρθῶς τὸ σχόλιον ἐξηγεῖ, ἐπιβαρήσειαν τοὺς καρπούς. Αἱ Ὧραι λοιπὸν τοῦ Διὸς προκαλοῦν τὴν ὡρίμανσιν, βρύουσαι καὶ ἐξοιδαίνουσαι καὶ ἐπαρδεύουσαι, τοῦ καρποῦ τῆς ἀμπέλου - *ἐξ ἔαρος ἐπὶ θέρος*. – Καὶ *ὥρια* εἶναι οἱ καρποὶ τῆς γῆς καὶ τῶν δένδρων, τὰ προϊόντα τῆς κυρίως *ὥρας*, ἔαρος λοιπὸν καὶ θέρους πάλιν· ι, 131:

οὐ μέν γάρ τι κακή γε (sc. ἡ νῆσος τῶν Κυκλώπων)· *φέροι δέ κεν ὥρια πάντα·*
ἐν μὲν γὰρ λειμῶνες ἁλὸς πολιοῖο παρ᾽ ὄχθας
ὑδρηλοὶ μαλακοί· μάλα κ᾽ ἄφθιτοι ἄμπελοι εἶεν.
ἐν δ᾽ ἄροσις λείη· μάλα κεν βαθὺ λήιον αἰεὶ
εἰς ὥρας ἀμῷεν, ἐπεὶ μάλα πῖαρ ὑπ᾽ οὖδας.

Ὁ ἀμητὸς συντελεῖται ἀκόμη σήμερον εἰς μὲν τὴν πεδινὴν ἀπὸ Μαΐου, εἰς δὲ τὴν ὀρεινοτέραν μέχρι τέλους Ἰουνίου, τοῦ καὶ δημωδῶς *Θεριστοῦ* ἀποκαλουμένου μηνός. Καὶ ὡς ἐν Ἰλιάδι, οὕτω καὶ ἐν ι, 51 ἡ πληθὺς σημαίνεται διὰ τῆς ἐαρινῆς φυλλοφορίας καὶ ἀνθοφορίας:

ἦλθον ἔπειθ᾽, ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται *ὥρῃ*,
ἠέριοι·

Σύμφωνα συμπεράσματα συνάγονται καὶ ἐκ τῆς ἐπακριβοῦς μελέτης τῶν περὶ τὸ περίφημον δίστιχον ἅπαξ ἐν τῇ Ἡσιοδικῇ *Θεογονίᾳ* καὶ πλειστάκις ἐν *Ὀδυσσείᾳ* ἀπαντῶν ἄλλοτε πλῆρες καὶ πότε κολοβόν, αὐτούσιον ἢ παρηλλαγμένον. Θαυμαστῷ τῷ τρόπῳ διαφέρεται καὶ ἡ χειρογραφικὴ παράδοσις ὡς πρὸς αὐτό. Ἰδοὺ ἡ ἀτρεκὴς διάρθρωσις τοῦ θέματος.

Ἐν μέσῳ τῶν παραπλανητικῶν στωμυλιῶν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς Εὔμαιον, ἡ ἐνιαυσία παραμονή του παρὰ τῷ ἀπατήλια εἰδότι Φοίνικι περιγράφεται ὡς ἑξῆς (ξ, 292 sqq.):

ἔνθα παρ᾽ αὐτῷ μεῖνα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν.
ἀλλ᾽ ὅτε δὴ μῆνές τε καὶ ἡμέραι ἐξετελεῦντο
ἂψ περιτελλομένου ἔτεος *καὶ ἐπήλυθον ὧραι,*
εἰς Λιβύην μ᾽ ἐπὶ νηὸς ἐέσσατο ποντοπόροιο
κ.τ.λ.

Τὸ δίστιχον 293-4 ὑπάρχει αὐτούσιον καὶ ἐν λ, 294-5. *Τελέσφορος* ὁ ἐνιαυτός, ὁ τὰ πάντα τελῶν καὶ παράγων εἰς τέλος καὶ τετελεσμένην ὡριμότητα. Αἱ ἡμέραι καὶ οἱ μῆνες ἐξετελοῦντο τοῦ ἔτους τὸ ὁποῖον ἀναγεννᾶται ἐκ τῆς τέφρας του ἐπισυνάπτον τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχήν του, καὶ οὕτω διηνεκῶς κυλιόμενον ἀπαρτίζει τὴν ἐγκύκλιον πρόοδον τοῦ χρόνου. *Περιτέλλομαι*, κατὰ τὸ *ἐπιτέλλω* καὶ *ἀνατέλλω*, ἐκφράζει τὴν *κυκλικὴν συμπλήρωσιν πάλιν καὶ πάλιν* (*ἂψ*) ἐπανακάμπτουσαν ἐπὶ νέαν ἀρχὴν διὰ τοῦ τέλους της. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀόριστος τοῦ *ἐπήλυθον* καθιστᾷ σαφῆ τὴν *μοναδιαίαν* ἀκαρεὶ καὶ οὐχὶ *διαρκῆ* ἐν παρόδῳ ἔλευσιν ὡρισμένων λοιπὸν *Ὡρῶν* – αὐτῶν βεβαίως καθ᾽ ἃς ἡ ἄμησις διενεργεῖται (εἰς *ὥρας* ἀμῷεν) καὶ ἡ σταφυλὴ πεπαίνεται (ὁππότε δὴ Διὸς Ὧραι ἐπιβρίσειαν ὕπερθεν). Πιθανωτάτη μοῦ φαίνεται ἡ συναγωγὴ ἐκ τῆς διατυπώσεως ὅτι τὸ *Ὁμηρικὸν ἔτος* ἤρχετο ἀπό τινος χρόνου κατὰ τὴν περίοδον ἔαρος – θέρους καὶ μᾶλλον παρὰ τὴν ἔναρξίν της, ὅτε ὁ ἐνιαυτὸς ἔκλειε τὸν κύκλον του ἐπαναρχίζων τὴν καινὴν περιτέλεσιν: ἐπῆλθον συνεπῶς αἱ Ὧραι τοῦ νέου ἔτους, τὸ ἔαρ καὶ θέρος. Ἄλλως τε ἡ ναυσιπλοΐα θὰ ἐπετελεῖτο μετὰ τὴν εἴσοδο τῆς ἀνοίξεως κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἤθη.

Εἰς ταὐτὸ τοῦτο συγκλίνει καὶ ἑτέρα πορεία σκέψεως. Εἰς πλήρη τριετίαν καθορίζει ὁ Ὅμηρος τὴν λαμπρήν, περιβόητον παρουσίαν τῶν Μνηστήρων ἐν Ἰθάκῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσέως, ν, 375 sqq.:

Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν᾽ Ὀδυσσεῦ,
φράζευ ὅπως μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφήσεις,

οἳ δή τοι *τρίετες μέγαρον κάτα κοιρανέουσι,*
μνώμενοι ἀντιθέην ἄλοχον καὶ ἕδνα διδόντες·

Καὶ συμβουλεύων ὁ Ἀντίνοος τὸν ὑψαγόρην Τηλέμαχον, ἀπαντῶν εἰς τοὺς ψόγους του, διδάσκει περὶ τῆς φιλαρέσκου καὶ σεμνοτύφου μητρός (β, 89 sqq.):

Ἤδη γὰρ τρίτον ἐστιν ἔτος, *τάχα δ᾽ εἶσι τέταρτον,*
ἐξ οὗ ἀτέμβει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν.
πάντας μὲν ἔλπει, καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἑκάστῳ
κ.τ.λ.

Συνεχίζων δὲ διηγεῖται περὶ τοῦ διαβοήτου ὑφαντοῦ, τοῦ καθ᾽ ἡμέραν γιγνομένου καὶ διὰ νυκτὸς ἀπογιγνομένου:

104. ἔνθα καὶ ἠματίη μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστόν,
νύκτας δ᾽ ἀλλύεσκεν, ἐπεὶ δαΐδας παραθεῖτο.
ὣς *τρίετες* μὲν ἔληθε δόλῳ καὶ ἔπειθεν Ἀχαιούς·
ἀλλ᾽ ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος καὶ ἐπήλυθον ὧραι,
καὶ τότε δή τις ἔειπε γυναικῶν, ἣ σάφα ᾔδη,
κ.τ.λ.

Καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν μνηστηρηγορίαν τῆς Πηνελόπης, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀνωμολογημένου, τ, 151 sqq.:

Ὣς τρίετες μὲν ἔληθον ἐγὼ καὶ ἔπειθον Ἀχαιούς·
ἀλλ᾽ ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος *καὶ ἐπήλυθον ὧραι*
μηνῶν φθινόντων, περὶ δ᾽ ἤματα πόλλ᾽ ἐτελέσθη,
καὶ τότε δή με διὰ δμῳάς, κύνας οὐκ ἀλεγούσας,
εἷλον etc.

(Περὶ τοῦ προβληματικοῦ στίχου τ 153 κατωτέρω ὁ λόγος).

Τὸ σχετικὸν τρίστιχον ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς ω, 141-3 αὐτούσιον. Καὶ τὸ μὲν *τάχα* σημαίνει δι᾽ ὅλου τὸ *ταχέως*, καὶ ὄχι τὸ *ἴσως*, κατὰ στερεότυπον ποιητικὴν γλῶσσαν. V. Ἀπολλώνιος, *Λεξ. Ὁμ.*, s.v. «τάχα· ταχέως. οὐδέποτε δὲ ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐννοίας, ἀλλ᾽ ὡς τὸ <σάφα> σαφῶς, καὶ τὸ <τάχα> ταχέως. καὶ σχεδὸν δι᾽ ὅλης τῆς ποιήσεως οὕτως». Ἡσύχιος s.v. «τάχα· ταχέως,

ὡς σάφα σαφῶς. Ἢ ἴσως. Καὶ ταχεῖα, ὁμοίως (sc. δηλοῖ τὸ *ταχέως*)». Σχόλια εἰς *Ὀδύσσειαν α*, 251 «τάχα· *αὕτη ἡ λέξις* οὐ τίθεται *παρὰ* τῷ ποιητῇ διστακτικῶς ὡς ἐν τῇ συνηθείᾳ, *ἀλλ᾽* ἑκάστοτε ἀντὶ τοῦ ταχέως». Μονίμως τὰ σχόλια εἰς Ὅμηρον ἑρμηνεύουν τὸ συχνὸν *τάχα* οὑτωσί. Ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος «Ἐκλογαὶ Ὀνομ. Ἀττικῶν» s.v. «τάχα, ἀντὶ τοῦ ταχέως, ποιηταί. οἱ δὲ ῥήτορες, ταχέως καὶ τάχιστα καὶ ἐν τάχει. τὸ δὲ τάχα ἀντὶ τοῦ ἴσως καὶ ἀμφότεροι κ.τ.λ.». Διὰ τὸ προκείμενον χωρίον τὰ Σχόλια διευκρινίζουν: «Κυρίως τὸ *τάχα* (sc. κατὰ τὴν ποιητικὴν καὶ ὁμηρικὴν ἰδιότητα καὶ συνήθειαν)· ἔστι γὰρ τοῦ ἀπεγνωκότος περιγενέσθαι τῆς Πηνελόπης» – δὲν ἐκφράζει δισταγμὸν δηλαδή τινα ἀλλὰ βεβαιότητα ταχείας ἀκάρπου ὡς πρὸς τὸν σκοπόν του παρόδου τοῦ νέου ἔτους. – *Εἶσι* sc. πορεύεται, διαβαίνει, cf. Ἀπολλώνιος, *opus cit.*, s.v. «εἶμι· πορεύομαι» (cf. ἐπίσης e.g. *Σχόλια D* εἰς *Ἰλιάδα* Α, 169, *Ἐτυμ. Μέγα*, s.v. εἶμι καὶ *Ἐτυμ. Gudianum* - ἐπίσης διὰ τὴν πλοκὴν τῶν παραγωγῶν). Βεβαίως καὶ ὡς μέλλων δυνατὸς ὁ τῦπος (cf. Ἡσύχιος s.v. «εἶμι· πορεύσομαι». Ἂν καὶ τὰ ἐκτὸς σειρᾶς «Εἶεν· ἐπορεύετο» καὶ «εἴημι· πορεύομαι» πρὸ τοῦ *εἰκαδάρχαι*, ἀναγιγνωσκόμενα ὡς, ἀντιστοίχως «*εἴϊεν*» (κατὰ τὸ ὁμηρικὸν *ἤϊε*) καὶ «*εἴϊμι*» (ἀναδιπλασιασμένον ἐκ ῥίζης -ει- (καὶ -ι-)) ἐπαναβεβαιοῦν τὴν ἐνεστωτικὴν σημασίαν, συχνωτέραν ἄλλως τε οὖσαν ἐν Ὁμήρῳ. - Ὥστε ἀδιαφιλονείκητος ἡ ἔννοια τῶν τριῶν ὁμηρικῶν χωρίων. Τὸ τρίτον ἔτος ἔχει πληρωθῇ, ἤδη ταχέως προβαίνει τὸ τέταρτον, εὑρισκόμεθα δὲ εἰς τὴν ἀρχήν του, καὶ αἱ Ὧραι ἐπῆλθον - ἡ ἄνοιξις/θέρος τοῦ 4ου ἔτους ἑπομένως πίπτουν μετὰ τὴν ἔναρξίν του.

Πρόβλημα εἶχε γεννήσει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ φαινομένη διαφωνία τοῦ *τρίετες* πρὸς τὸ *τέταρτον*. Δυστυχῶς διὰ τοὺς πολυμερίζοντας καὶ διαχωρίζοντας αἱ ὑποτιθεμένως ἀντικρουόμεναι γνωματεύσεις συνυπάρχουν εἰς τὴν αὐτὴν Ἀντινόειον ἀποστροφήν. Δὲν ἐδίστασαν πάντως οἱ ἀδίστακτοι πάντοτε ἀνιαρῶς ὅμοιοι τότε καὶ νῦν: «διὸ καί τινες μετεποίησαν: Ὡς δίετες μὲν ἔληθε δόλῳ· /ἀλλ᾽ ὅτε δὲ (vel. δὴ) τρίτον ἤλυθεν ἔτος». Ἀλλ᾽ ὀρθῶς διαλύει ὁ ὑγιὴς σχολιαστής: «οὐδὲν δὲ ἐναντίον ἔχει τὰ ἔπη. τὸ γὰρ τάχα ἐκεῖ ἀντὶ τοῦ

ταχέως, τὸ δὲ εἶσιν ἀντὶ τοῦ: διέρχεται καὶ τὸ τέταρτον». Κάμνει ἓν βῆμα ἀκόμη εἰς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν: «καὶ ἐπήλυθον ὧραι· Ὧραι τοῦ τετάρτου ἔτους». Καὶ ἐδῶ σταματᾷ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τῶν συντρόφων του παραμένουν ἐπὶ *ἔτος* εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης. *Ἐνιαυτὸς* δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ εἶναι εἰς ἐποχὴν σφυζούσης ἐθνικῆς ἥβης ψυχρὰ καὶ μηχανικὴ ἐτησία διάρκεια, ἀλλ᾽ ὀργανισμὸς μετὰ *φυσικῆς* ἀρχῆς καὶ *ἐπιστρέφοντος τέλους*, ἀεὶ ἑαυτὸν ἐπαναλαμβανόμενος καὶ *ἐν ἑαυτῷ* πληρούμενος, *αὐτὸς ἐνὼν* ἐν πάσῃ ἀνακυκλήσει του – *ἔνι(εστι) αὐτός*. (Cf. *Ἰλιάς* Ξ, 141: δερκομένῳ· ἐπεὶ οὔ οἱ *ἔνι* φρένες οὐδ᾽ ἠβαιαί. Καὶ διὰ τὸ προθετικὸν *ἐνὶ* Α, 30: ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ). –

Αἱ παραγωγαὶ τοῦ *Ἐτυμ. Μεγ.* s.v. παρέχουν λαβὴν διὰ τὴν ὀρθὴν κατάληψιν κυριαρχουσῶν τινων ἰδεῶν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ νοήματος τοῦ *ἐνιαυτοῦ*: «ἐνιαυτός, ἀπὸ τοῦ *ἐν ἑαυτῷ ἰέναι*· ἀπὸ γὰρ τοῦ κέντρου (ἐννοεῖ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν) καὶ τοῦ ὁρίζοντος οὗ ἦν ὁ ἥλιος κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα, δι᾽ ὅλου κινούμενος τοῦ χρόνου, ἐν ἐκείνῳ πάλιν ἔρχεται, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς (sc. ὢν εἰς τὸν Πατέρα ἐπιστρέφει καὶ σὺν τῷ πατρί ἐστι, ἐννοεῖται). Ἢ παρὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ διειληφέναι πάντα, τούς τε καρποὺς καὶ τὰς τροπάς, ἢ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς μῆνας. Ἢ παρὰ τὸ ἰαύω (ὡς λέγει *Φιλόξενος* add. Codex Parisinus Graecus 2630. Καὶ οὕτω τὸ *Ἐτυμ. Gudianum* s.v.) σύνθετον ἐνιαύω τὸ ἐνδιατρίβῳ· καὶ ὄνομα ἐνιαυτός, ὁ ἐνδιάτριπτος χρόνος· καὶ Ὅμηρος, ἔνθα Κύκλωψ ἐνίαυεν (i.e. ἔνθα δ᾽ ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, Ὀδύσσεια Ι, 187)». Καὶ ὁ Πλάτων, *Κρατύλος* 410 D: «ἐνιαυτὸς δὲ καὶ ἔτος κινδυνεύει ἕν τι εἶναι. τὸ γὰρ τὰ φυόμενα καὶ τὰ γιγνόμενα ἐν μέρει ἕκαστον προάγον εἰς φῶς καὶ αὐτὸ ἐν αὑτῷ ἐξέταζον, τοῦτο, … οἱ μὲν ἐνιαυτόν, ὅτι *ἐν ἑαυτῷ*, οἱ δὲ ἔτος, ὅτι ἐτάζει· ὁ δὲ ὅλος λόγος ἐστὶν τὸ "*ἐν ἑαυτῷ ἐτάζον*" τοῦτο προσαγορεύεσθαι ἓν ὂν δίχα, ὥστε δύο ὀνόματα γεγονέναι, "*ἐνιαυτόν*" τε καὶ "*ἔτος*", ἐξ ἑνὸς λόγου». Ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸν φυσικὸν ἐνιαύσιον κύκλον παραγωγῆς ὀρθῶς βεβαίως ἐπισημαίνεται ὡς ἡ κεντρικὴ νοηματικὴ ἑστία τῶν ὅρων, ἡ διάρθρωσις ὅμως

τοῦ πεδίου εἶναι περιπλοκωτέρα. Τὸ *ἔτος* εἶναι ῥιζικώτερον *Fέτος* ὡς πληθώρα ἐνδείξεων κατακυροῦσι (πλὴν τῶν ἐπιγραφικῶν μαρτυρίων, cf. Ἡσύχιος s.vv.:

γέτορι· ἔτει

γέτος· ἐνιαυτός

ὑετής· ὁ αὐτοετής. Μαρσύας

ἀ-υετῆ· τὸν αὐτοετῆ

(cf. ἀ-έτεα· τὰ τῷ αὐτῷ ἔτει γεννώμενα)).

Fέτος δὲ καὶ *vetus* εἶναι προφανῶς ἡ αὐτὴ λέξις. *Ἔτος* λοιπὸν εἶναι *τὸ παλαιόν*, *παλαιὸν* δὲ εἶναι τὸ ἑνὸς ἔτους ἀφοῦ *πάντα τὰ φυτικὰ προϊόντα γεννῶνται καὶ φθείρονται* ἐν ἐνιαυτῷ ἑνί, τὴν γενικὴν φυσικὴν τετραπλῆν ἐξελικτικὴν πρόοδον ἐκ σπορᾶς εἰς γέννησιν, καὶ ἐκ βλαστήσεως εἰς ἀκμήν, καὶ ἐξ ἀνθοφορίας εἰς καρποφόρον ὡριμότητα ἀπομιμούμενα, τὴν ἀψευδῶς καταγραφομένην ἐν τῇ τῶν τεσσάρων ἐποχῶν διαδοχῇ. Ἀλλ᾽ ἄλλη πανάρχαια ῥίζα διὰ τὸ παλαιὸν εἶναι τὸ *ἕνος* καὶ *ἕνη*. Cf. e.g. *Ἐτυμ. Μέγα* s.v. ἐνόν (Miller, Mélanges de Littérature Greque, p. 112) «καλεῖται τὸ παλαιὸν καὶ παρῳχημένον, καὶ νέον τὸ νέον (?) ἐν ὑπομνήματι τ΄ Ὀδυσσείας. ‘Ἀφέντες ἀπὸ Σουνίου τῇ ἕνῃ καὶ νέᾳ τοῦ Σκιρροφοριῶνος εἰς Σάμον δευτεραῖοι κατεπλεύσαμεν πομπῷ καὶ λείῳ πνεύματι’». Ἕνη καὶ νέα (περὶ τοῦ πνεύματος *ἕνη* ἢ *ἕνη* κατωτέρω ὁ λόγος) ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ (σεληνιακοῦ) μηνὸς ὡς ἐν τῇ προτεραίᾳ τῆς νουμηνίας, μέρους ἀνήκοντος εἰς τὴν παρελθοῦσαν μέρος δὲ εἰς τὴν ἐναρχομένην φασικὴν περίοδον τῆς Σελήνης (Πλούταρχος, *Σόλων*, XXV. Cf. τὸ ἀριστοφάνειον παίγνιον ἐν *Νεφέλαις*, 1179 sqq., ἐν τοῖς σχολίοις δὲ τὴν πρωτοαλεξανδρινὴν κωμικὴν σύγχυσιν) διὰ τὴν μὴ ἀκεραίαν εἰς ἡμέρας διάρκειαν τῆς κυκλικῆς αὐτῆς κινήσεως (σεληνιακὴ περίοδος 29.5 ἡμερῶν). Αὐτὸ τὸ *ἐννέα*, σύνθετον ἐκ τῆς *ἕνης* καὶ *νέας* θεωρούμενον, τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς ἀριθμήσεως ἀποτελεῖ πρὸ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ἀρχήν, *διὰ τῆς δεκαδικῆς ἐπαναλήψεως τῆς μονάδος*. «Γεννόν, ἀρχαῖον» εἶναι μία τῶν Ἡσυχιανῶν γλωσσῶν εἰς *Fεννόν* καθοδηγοῦσα (ὅθεν καὶ ἡ δασεῖα τοῦ *ἕνη*). Ταυτὸ τοῦτο δεικνύει καὶ τὸ τοῦ

Λεξικοῦ τοῦ Κυρίλλου «Φέννος· ἐνιαυτός». Ὁ Ἡσύχιος διαφωτιστικώτερος: «Φέννος· θάνατος· ἐνιαυτός». Ὅπου θαυμαστῶς αἱ ἔννοιαι τοῦ *παλαιοῦ*, τοῦ *ἔτους* καὶ τοῦ *θανάτου* τοῦ κλείοντος κύκλον καὶ ἀνοίγοντος πανομοιότυπον ἑπόμενον συζεύγνυνται. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ ἀρχαιογόνως καὶ βιωματικὸν *παλαιὸν* ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ τὴν γέννησιν καὶ θάνατον ὁλοκληροῦντος ἐποχιακοῦ ἐνιαυσίου κύκλου. Οὕτω ὁ Ἡσύχιος s.v. ἔννοι παραδίδει: «οἱ *περυσινοὶ* ἄρχοντες». Καὶ s.v. «ἕνος· ἐνιαυτός. *ἐπέτειος, ἐπέτειος καρπός*». Τὸ *Ἔνος* ὁρίζεται εἰς *ἐτήσιον* χρόνον καὶ εἰς *ἐτήσιον καρπόν*. Τὸ *Ἄφενος* πρωταχικῶς ἐσήμαινε ἀκριβῶς τὸν ἐνιαύσιον καρπόν, τὸν ἐξ ἑκάστου ἐνιαυτοῦ πλοῦτον, ὡς ἐξηγοῦν τὰ δύο Ἡσυχιανὰ λήμματα s.v. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἐτυμολογίαν, ἂν ἐξαιρέσωμε τὴν πενιχρὰν πρώτην «ἄπενος, ὁ κεχωρισμένος πενίας», καὶ τὴν ρηχὴν δευτέραν «ἑνὸς γὰρ ἐνιαυτοῦ» (= *ἀφ'ἑνὸς* ἐνιαυτοῦ), παραλείψωμεν δὲ καὶ τρίτην ἀκάρπως ἐξεζητημένην ἥν παρέχει ἡ γλῶσσα «Φερσεφόνεια» τοῦ Ἡσυχίου: «ἡ φέρουσα τὸ ἄφενος, τουτέστι τὸν πλοῦτον, διὰ τὸν καρπόν, ἀπὸ τοῦ *φέρειν ὄνησιν*», ὁπωσδήποτε συνδέομεν τὴν λέξιν πρὸς τὴν ἐτήσιαν σημασίαν τοῦ *Ἔνος*. «Καὶ Ἕνος ὁ ἐνιαυτός», Ἡσύχιος loc. cit. Ἀμμώνιος, *Περὶ διαφορῶν λέξεων* s.v. πλούσιος: «Ἀφνειὸς δέ, ὁ *ἀπ᾽ ἐνιαυτοῦ* τὴν τροφὴν συλλέγων· ἕνος γὰρ ὁ ἐνιαυτός». Ἀφνειὸς λοιπὸν ὁ ἐν τῇ πρώτῃ γεωργικῇ κοινωνίᾳ πλῆθος ἐτησίου καρποῦ συλλέγων ἐκ τῆς γῆς του. Δὲν χρειάζεται δὲ νὰ ὑπεισάγωμεν τὴν πρόθεσιν *ἀφ*-ενός, ἀφοῦ τὸ ἐπισημανθὲν *φέννος* ἐξασφαλίζει τὰ *ἄ-φενος* καὶ *ἀ-φνειὸς* κατὰ τὸ ἀνωτέρω παραδηλωθὲν ἀνάλογον ἀκριβῶς *ἀνετὴς* καὶ *ἀετής*. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιτατικοῦ *α*. Εἰς τὸ τοῦ Θεοκρίτου, *Εἰδύλλιον* VII, 147,

τετράενες δὲ πίθων ἀπελύετο κρατὸς ἄλειφαρ

ἐκ τῶν Σχολίων τὰ μὲν ἀναγιγνώσκουν «*ἑπτάενες*» πάντα δὲ ἀποδίδουν τὴν σημασίαν ἕνος = ἔτος εἰς τοὺς Ἀττικούς. Βεβαίως πάντοτε *τόσων ἐτῶν* βιωματικῶς σημαίνει *τόσων ἐτῶν παλαιός*. Καὶ ὁ Γρηγόριος Κορίνθιος, *Περὶ Διαλέκτων, Δωρὶς* 90, ἀναφέρων καὶ τὸν Θεοκρίτειον στῖχον παρατηρεῖ: «τὸ τετραετὲς τετράενες λέγουσι». Ὀρθῶς ἀμφότερα: Δωριεῖς καὶ Ἀττικοὶ

συμπίπτουν ἐν προκειμένῳ. Τὸ *Ἐτυμ. Μέγα* s.v. Ἄφενος παρατηρεῖ: «ἔστιν ἔνος ὁ ἐνιαυτός. Καλλίμαχος (= Fr. 155 Bentley ed. Ernesti = Fr. 33 Pfeiffer): Τετράενον Δαμάσου παῖδα Νεστορίδην. Καὶ παρ᾽ Ὁμήρῳ *Ἤνις ἠκέστας*, τουτέστιν ἐνιαυσιαίας (Ἰλιάς Ζ, 93-4:

καὶ οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
ἤνις ἠκέστας ἱερευσέμεν, αἴ κ᾽ ἐλεήσῃ κ.τ.λ.

ὅπου τὰ *Σχόλια D* παρέχουν: «Ἤνις· *ἐνιαυσίους*. Ἠκέστας· ἀκεντήτους, ἀδαμάστους», ἀοριστοτέρως δὲ τὰ *T*: «*νέας ἀδαμάστους*, *ἀκεντήτους*»). Παρὰ τὸ *ἕω*, τὸ πληρῶ. (Ἡ πρώτη πλήρωσις ἡ τοῦ ἐνιαυτοῦ). Ἐκ τούτου γίνεται σύνθετον *ἄφενος*, ὁ ἐξ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ συναγόμενος πλοῦτος· πλοῦτος δέ, ὁ ἐκ πολλῶν. (Ὄντως ἡ ἀρχὴ πλούτου ἐν γεωργικῇ κοινωνίᾳ). Ὁ ποιητὴς οὐδετέρως χρῆται τῇ λέξει, τινὲς δὲ ἀρσενικῶς. – Τὸ *ἀπ᾽ ἐνιαυτοῦ περιὸν ἐς νέωτα*» κ.τ.λ., ὅπου καὶ ὀρθῶς τὸ *ἀφνειὸς* συνδέεται πρὸς τὸ *ἄφενος*. Εἰς τὸ Ἡσιόδειον ἄφενος (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 24) συνᾴδουν οἱ σχολιασταί. Ὁ Πρόκλος: «Τὸν πλοῦτον ἄφενον καλοῦσι, τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων (βεβαίως *ἔργα* κυρίως τὰ γεωργικὰ) τῶν ἐνιαυσιαίων ἀθροιζόμενον· ἔνος γὰρ καλεῖται ὁ ἐνιαυτός». Καὶ ὁ Μοσχόπουλος: «ἄφενος ὁ *ἀπὸ τῶν Ὡρῶν* τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀθροιζόμενος πλοῦτος (Ὧραι λοιπὸν πάλιν κυρίως αἱ τῆς Ἀνοίξεως καὶ Θέρους)». Οὐδ᾽ ἄλλως ὁ φιλόμωμος Τζέτζης «Ἄφενος μὲν καὶ ἀφνειὸς ὁ μετέχων ἀφένου λέγεται· ἄφενος δέ ἐστιν ἡ *ἐτησία* συγκομιδὴ τῶν καρπῶν». Cf. ἐπίσης Θωμᾶ Μαγίστρου *Ἐκλ. Ὀν. Ἀττ.*, s.v. πλούσιος, τὸ τοῦ Ἀμμωνίου λῆμμα ἐπαναλαμβάνοντος. V. *Σχόλια D, A* εἰς *Ἰλιάδα* Α, 171 «ἄφενος καὶ πλοῦτον ἀφύξειν» ὅπου ἡ ἀρχὴ διαφοροποιήσεως τῶν δύο ἐννοιῶν. Ἡσύχιος s.v. «ἑπτάενον· ἑπταετῆ». S.v. «Δίεννος· διετής». Ὁ Θεόφραστος, *Ἱστορία Φυτῶν*, VII, 1 *sub fin.* ὁμιλεῖ περὶ *διένων* σπερμάτων. - Ὁ Festus παράγει τὸ *annus* ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ῥίζης. *De Verborum Significatione*, I s.v. "annus ex Graeco venit, quem illi *ἔννον* dicunt, et quod nos triennium, illi dicunt *τρίεννον*». - Περὶ τοῦ πνεύματος τῆς λέξεως γράφεται ἀμφοτέρως, προτιμωμένης τῆς ψιλῆς. Καὶ οὕτω τὸ *λεξικὸν Περὶ Πνευμάτων ἐκλεγὲν ἐκ τῶν περὶ πνευμάτων Τρύφωνος*,

Χοιροβοσκοῦ, Θεοδωρίτου καὶ ἑτέρων sub *τὸ Ε πρὸ τοῦ Ν* (p. 217 ed. Valckenaer): «τὸ Ε πρὸ τοῦ Ν ἢ ἑνὸς ἢ δισσοῦ ψιλοῦται. Ἔνος, ἐνιαυτός... ἐν τοῖς Θεοδωρίτου τὸ *ἕνος* καὶ *ἕνη* δασυνόμενα εὗρον, ὡς ἀπὸ τοῦ ἑνός, καὶ δι᾽ ἑνὸς ν, τὸ ἕνη. *Σὺ δὲ ψίλου αὐτὸ κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν*». Βεβαίως οὐδ' ἄζυγον τὸ *ἓν* πρὸς τὸ *ἕνος* (τῆς πρώτης μεγάλης ζώσης φυσικῆς ἑνότητος παριστωμένης ὑπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ), ἀλλ᾽ ὀλίγον τοῦτο πρὸς τὸ πνεῦμα ἰσχύει. - *Ἔνος* λοιπὸν ὁ *ἐνιαυτὸς* κατὰ σημασίαν, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τῦπον; *Ἔνος αὖτις* (αὖθις) ἢ αὐτὸς ἢ ὁ αὑτός, τὴν *πάλιν παλαίωσιν* καὶ ἔξοδον τοῦ *παλαιοῦ* χρόνου ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ *νέου παλαιοῦ* εὐστόχως καταδηλοῖ. Καὶ ὅπως *εἰς νέωτα*, τὸ *ἑπόμενον καὶ νέον ἔτος* σημαίνει, τὸν *Νέον Παλαιόν*, οὕτω καὶ ὁ *ἐνιαυτὸς* τὸν αὐτοεπαναλαμβανόμενον *Παλαιὸν* ἀνακηρύσσει ἀθανάτως θνήσκοντα καὶ ἀνιστάμενον περιοδικῶς, ἐκ τοῦ γήρατος ἀνανεούμενον καὶ ἐκ θανάτου ἐπαναζῶντα πάλιν καὶ πάλιν ἐς ἀεί.

Ἐπανέρχομαι εἰς το Ὁμηρικὸν χωρίον περὶ τῆς ἐνιαυσίου διαμονῆς του Ὀδυσσέως παρὰ τῇ Κίρκῃ. Ἰδοὺ ἡ σχετικὴ περικοπή (κ, 467 sqq.):

ἔνθα μὲν ἤματα πάντα *τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν*
ἥμεθα, δαινύμενοι κρέα τ᾽ ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ·
ἀλλ᾽ ὅτε δή ῥ᾽ *ἐνιαυτὸς ἔην*, περὶ δ᾽ ἔτραπον ὧραι
μηνῶν φθινόντων, περὶ δ᾽ ἤματα μακρὰ τελέσθη,
καὶ τότε μ᾽ ἐκκαλέσαντες ἔφαν ἐρίηρες ἑταῖροι·
Δαιμόνι᾽, ἤδη νῦν μιμνήσκεο πατρίδος αἴης,
εἴ τοι θέσφατόν ἐστι σαωθῆναι καὶ ἱκέσθαι
οἶκον ἐϋκτίμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν.

Ὅτε ἐνιαυτὸς ἔην: *ὅταν ἐπληρώθη ὁ ἐτήσιος κύκλος* γεννήσεως καὶ φθορᾶς. συνηθέστατα εἰς τὸν Ὅμηρον ὁ ὅρος συνοδεύεται ὑπὸ ἐπιθέτου μονίμου χαρακτηρισμοῦ δηλοῦντος κυκλικὴν κίνησιν, κύλισιν τινα στρεφομένην καὶ τρεπομένην περιστροφάδην. E.g. *Ἰλιάς*

Θ 404 = Θ 418: οὐδέ κεν ἐς δεκάτους *περιτελλομένους ἐνιαυτούς*,

Ψ, 833: ἕξει μιν καὶ πέντε *περιπλομένους ἐνιαυτούς*,

_________________________________ ἱλάονται

Β, 551: κοῦροι Ἀθηναίων, *περιτελλομένων ἐνιαυτῶν*

(ὅπου εὐστόχως τὰ *Σχόλια D* σημειοῦν: «περιτελλομένων· εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ περίοδον περιερχομένων καὶ τελειουμένων»)

Β, 295: ἡμῖν δ᾽ εἴνατός ἐστι *περιτροπέων ἐνιαυτός*

ἐνθάδε μιμνόντεσσι. ________________

Καὶ τὰ αὐτὰ σχόλια παρατηροῦν: «περιτροπέων· περιτρεπόμενος, ὅ ἐστι περιερχόμενος, *πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν μέλλων τελειοῦσθαι*». *Σχόλια Β = Τ:* «περιτροπέων δὲ ἀντὶ τοῦ τροπὰς λαμβάνων, τουτέστι συμπληρούμενος». Περὶ τῶν ἀστρικῶν τροπῶν καὶ ἰσημεριῶν ὡς ὅρων τήν τε παλινδρόμως προβαίνουσαν κυκλικὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου ἀφοριζόντων καὶ τὸν ἐνιαυτὸν περικλειόντων, ὑστερώτερος ἐν τῇ περιττῇ ἐξειδικεύσει του ὁ λόγος. Ἀλλ᾽ ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ *περιτροπέων ἐνιαυτὸς* εἶναι τὸ *περιστρεφόμενον* καὶ *ἀνακυκλούμενον ἔτος*, ἐν προόδῳ νῦν καὶ ἀτελὲς προσέτι ὑπάρχον ἐν τῇ ἐνάτῃ ἐπαναλήψει του. Τὸ *ἀμετάβατον* ἐξασφαλίζει τὴν παραμονήν ἐν αὐτῷ τῷ ἐνεργοῦντι τῆς ἐνεργείας του, ἂν καὶ ἡ ἰδέα τῆς καθολικῆς στροφοειδῶς ἐξελισσούσης δραστηριότητος τοῦ θείου ἐνιαυτοῦ (*Ἰλιάς* Β, 134: ἐννέα δὴ βεβάασι *Διὸς μεγάλου ἐνιαυτοί*) οὐκ ἀλλότριος οὐδ᾽ ἄστοχος τοῦ προκειμένου. Ἀπλήρωτος πάντως ἐδῶ ὁ ἐνιαυτός, συμπεπληρωμένος ἐν τῷ Ὀδυσσειακῷ χωρίῳ. Διὰ τὴν κατὰ τὸ τέλος ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχῆς ὡς βασικοῦ πυρῆνος τῆς ἐννοίας τοῦ ἐνιαυτοῦ cf. τὰ Σχόλια εἰς Ἀράτου *Φαιν. καὶ Διος*,. 459: «ὅταν οὖν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον καταντήσωσι οἱ πάντες, ἐνιαυτὸς ἐστιν (ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ καὶ τῆς καθολικῆς ἀστρικῆς ἀποκαταστάσεως)· *ὅταν γὰρ ἀφ᾽ οὗ τις ἄρξηται σημείου ἢ χρόνου, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔλθῃ, ἐνιαυτὸς ἐστιν.* –

Εἶναι προφανὴς καθόλου ἡ ἀναλογία τοῦ ἐν προκειμένῳ χωρίου πρὸς τὸ προρρηθὲν β, 107-8. Ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς εἶναι ἀπαράλλακτος: πληρουμένου ἑνὸς ὡρισμένου ἀκεραίου ἀριθμοῦ τελεσφόρων ἐνιαυτῶν, νέος ἐνάρχεται. Ὁ δὲ στῖχος κ, 469 ἐπακριβῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν

β, 107. Εἰς τὴν χειρογραφικὴν ὁμάδα j μάλιστα τοῦ Allen ἀντὶ τοῦ *περὶ δ' ἔτραπον ὧραι* ἀπαντᾶται αὐτὸ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ προτέρου στίχου: *καὶ ἐπήλυθον ὧραι*. Ταυτόσημοι πάντως αἱ ἐκφράσεις, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ πρῶτα ἡμίση συμβαίνουν: «ὅτε ἐπληρώθη τριετία καὶ ἦλθε τὸ τέταρτον ἔτος», «ὅτε ἔκλεισε ὁ κύκλος τοῦ ἐνιαυτοῦ». Καὶ παρομοίως: «ὅτε ἐπῆλθον αἱ ὧραι τοῦ νέου ἔτους», «ὅτε ἐπανῆλθον αἱ Ὧραι περιτρεψάμεναι εἰς πλήρη κύκλον τὸν ἐνιαυτόν». Ἀναμφιβόλως τὸ ἀμετάβατον τοῦ ἐνεργητικοῦ *ἀορίστου* β΄ σημαίνει τὴν *ἐκ περιστροφῆς ἐπανεμφάνισιν τῶν Ὡρῶν*. –

Ὁ ἑπόμενος στῖχος (κ 470) ἀπαντᾶνται παρηλλαγμένος τετράκις εἰς τὸ ὀδυσσειακὸν corpus, πάντοτε προσβλητοῦ κύρους ἐξ ἀντιμαχομένων μαρτυρήσεων καὶ ἀπογνώσεων. Οὕτω:

(1) εἰς τὴν παροῦσαν θέσιν τὸν περιλαμβάνουν αἱ χειρογραφικαὶ οἰκογένειαι a, b, d, g καὶ l, κώδικες δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος ἢ ἀρχαιότεροι οἱ L^7, R^4, Pal., R^5, P^1 καὶ ὁ ἕτερος ἐκ τῶν antiquissimi L^8.

(2) Μετὰ τὸν β, 107 ἐμφανίζεται ὡς:

107*α* μηνῶν φθινόντων, περὶ δ' ἤματα *πόλλ' ἐτελέσθη*

(δὲν ἀναφέρω παραλλαγὰς οἷαι ἡ: *πολλὰ τελέσθη*, ἢ ἀκόμη καὶ: *πάντ' ἐτελέσθη*), μόνον ὑπὸ τῆς ἥσσονος σχετικῶς σημασίας οἰκογενείας f καὶ τῶν μεμονωμένων χειρογράφων C, Mon., M^3, P^6, Br καὶ R^4 in margine, ἀρχαιοτέρων (κατὰ τὸ αὐτὸν ὅριον) ὄντων τῶν P^6, R^4 καί, ἐν μέρει, M^3.

(3) Κράτιστα τεκμηριωμένος ποσοτικῶς ἀπαντᾷ ἐν τ, 153 (μετὰ τοῦ *πόλλ' ἐτελέσθη*), ὅπου παραλείπεται ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν d, j, k καὶ τοῦ P^1, αὐτοῦ τοῦ antiquissimi L^4 ἀπαρνουμένου αὐτόν, ὡς καὶ τῶν παλαιῶν R^5, P^6, U^6 καὶ P^1.

(4) Τέλος, ὡς ω, 143 (πάλιν μετὰ τοῦ *πόλλ' ἐτελέσθη*) παραλείπεται ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν c, e, g, h καὶ τοῦ παπύρου P^{28} (χρονολογουμένου εἰς 3ον-4ον μ.Χ. αἰῶνα), ἀπογιγνώσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ L^8 καὶ τῶν παλαιῶν H^3 καὶ U^5.

Συγκεφαλαιώνω. Αἱ περιπτώσεις (2), (3) καὶ (4) εἶναι βεβαίως ἰσοδύναμοι: πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ τριστίχου (σημειωτέον τὸ κοινὸν *πολλὰ*

ἔναντι τοῦ *μακρὰ* τῆς περιπτώσεως (1)), περιγράφοντος τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβάν. Εἰς τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν ὅπου τὸ ὅλον θέμα ἐπιδέχεται παπυρολογικὴν ἐπίκρισιν (καὶ τοῦτο ἀφορᾷ εἰς τὴν τριπλῆν περίστασιν), αὕτη εἶναι ἀρνητική. Ὁ antiquissimus, καὶ optimus, L^4 ἀναγράφει τὸν στῖχον εἰς ω, 143 μόνον. Ὁ ἕτερος ἀρχαιότερος L^8 εἰς κ, 470 καὶ τ, 153. Πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι καί, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει πληρότητος τοῦ apparatus criticus, πάντα τὰ χειρόγραφα περιλαμβάνουν τὸν στῖχον εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο θέσεων (3) καὶ (4), τινὰ δὲ καὶ ἐν (2). Τὰ Σχόλια τέλος εἰς οὐδὲν σημεῖον σχολιάζουν τὸν στῖχον.

Συμπεραίνω. Ἀθετητέος ὁ στῖχος ἐκ τῆς Πηνελοπείου ὁμάδος τῶν χωρίων, διατηρητέος εἰς κ, 470.

Διὰ τὸ *πρῶτον*. Ὀδυνιῶν συμπορεύομαι ἐφ᾽ ἅπαξ μετὰ τοῦ τεταραγμένου ταραξινόου Wolff: ἀλλ᾽ οἱ λόγοι μου ἀσύμβατοι πρὸς τὴν νοοτροπίαν του πάντως. Ἰδοὺ οὗτοι. Εἰς τὴν Ἡσιόδου *Θεογονίαν*, 58-9 ἐμφανίζεται γνησίως τὸ δίστιχον:

ἀλλ᾽ ὅτε δή ρ᾽ ἐνιαυτὸς ἔην, περὶ δ᾽ ἔτραπον ὧραι,
μηνῶν φθινόντων, περὶ δ΄ἤματα πόλλ᾽ ἐτελέσθη,
ἡ δ᾽ ἔτεκ᾽ ἐννέα κούρας ὁμόφρονας κ.τ.λ.

Αἱ ἔννοιαι εἶναι χαλαρώτεραι καὶ γενικώτεραι ἐδῶ. «Ὅτε ἐνιαυτὸς ἔην» σημαίνει «περὶ τὸ τέλος του ὄντος τοῦ ἐτησίου χρόνου», καὶ ὄχι ἀκριβῶς «πληρωθέντος καὶ ὁλοκληρωθέντος τοῦ ἐνιαυτοῦ», ἀφοῦ πρόκειται διὰ γέννησιν. Καὶ ναὶ μέν, βεβαίως, ἡ σπορὰ εἰς γῆν καὶ εἰς γυναῖκα, περὶ τὸ ἐννεάμηνον καταναλώνουσα μέχρι ὡριμάνσεως τοῦ καρποῦ, τὸν ἐνιαύσιον χρόνον φυσικῶς ἀφορίζει μετὰ καὶ τοῦ ἀναγκαίου χρόνου Περσεφονείου στεῖρας ἀκαρπίας, - μάλιστα ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι μετὰ τὸν θερισμὸν ἤρχιζε ὁ νέος ἐνιαυτὸς μετὰ τὰς θερινὰς τροπάς, ὁπότε ἡ καρποφορία συνετελεῖτο μετὰ τοῦ τέλους τοῦ ἐνιαυτοῦ· -- ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε αὐτὴ αὕτη ἡ χρῆσις τῆς ἐκφράσεως ἐνταῦθα, καίπερ συμφερομένη ἐμμέσως εἰς ἀκρίβειαν, ἀμέσως τραχηλοτέρα πως ἐστι. Ὡς καὶ τὰ *πολλὰ ἤματα* συντετελεσμένα ἢ μᾶλλον περικυλισθέντα. Αἱ δὲ Ὧραι τὰς ἐποχὰς καὶ κεντρικὰς κλεῖδας τοῦ ἐτησίου

κύκλου δηλοῦσαι, ὡς προεῖπον, ἐν Ἡσιόδῳ, καθιστοῦν τὴν ἔκφρασιν γενικῶς σημαίνουσαν ἀδιαφόρως τὴν ἐκ *περιτροπῆς διαδοχήν* των, τὴν ἀνακύκλησιν καὶ περιστροφάδην ἐπανάληψίν των. *Φθινόντων* εἶναι μόνιμος προσδιορισμὸς τοῦ *μηνῶν* (κατὰ τὸ προαπασχολῆσαν ἡμᾶς *ἀνδρῶν γηρώντων*): τῶν μηνῶν οἱ ὁποῖοι ἐκ φύσεως ἔχουσιν νὰ φθίνουν μετὰ τὴν πλησμονήν των μετὰ τῆς Σελήνης, μέχρι ἀφανισμοῦ τὴν νέαν γένεσιν προλαμβάνοντος καὶ προκαλοῦντος. Ὥστε συναπτέον τὸ *μηνῶν* πρός τε τὸ *ἐνιαυτὸς* καὶ τὸ *ὧραι*. Ἡ ἔκφρασις *τοῦ μεν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ᾽ ἱσταμένοιο* (*Ὀδύσσεια* ξ, 162; τ, 307) σημαίνει ἀκριβῶς τὸ διήμερον ἢ τριήμερον διάστημα τῆς συνόδου Ἡλίου καὶ Σελήνης καὶ μηνιαίου ἀφανισμοῦ τῆς τελευταίας. *Φθίνων μὴν* ὁ κατὰ τὴν φθίσιν, *ἱστάμενος* δὲ ὁ κατὰ τὴν αὔξησιν τῆς Σελήνης ὁριζόμενος. – Βεβαίως καὶ ἀπολύτως δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἡ φράσις: μηνῶν σβεννυμένων, δηλαδὴ διαδοχικῶς παρερχομένων. Σκληρότερον τοῦτο μοῦ ἠχεῖ.

Ἄντικρυς πάντως ἀντίτονα τὰ ὁμηρικά. Ὁ προηγούμενος στῖχος εἰς τὰ περὶ τοῦ διαβοήτου ἱστοῦ εἶναι:

ἀλλ᾽ ὅτε τέτρατον ἦλθε ἔτος καὶ ἐπήλυθον Ὧραι.

Ἀντὶ τοῦ εἰς πλήρωσιν προβαίνοντος ἐνιαυσίου διαστήματος καὶ τῶν ἀλληλοδιαδεχομένων περιτροπάδην Ὡρῶν, ἔχομεν αὐτὴν τὴν ἔναρξιν νέου ἔτους μετὰ καὶ τῆς ἐλεύσεως τῶν πρώτων καὶ κυρίων Ὡρῶν του, ἐφόρων Ἀνοίξεως καὶ Θέρους. Ὁ προηγούμενος στῖχος ἀνέφερε τὸ διαρρεῦσαν τριετὲς χρονικὸν διάστημα· ὁ ἑπόμενος ἑπομένως πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ μέρος τοῦ νέου ἔτους τοῦ περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ ἐν προκειμένῳ στίχου, καὶ ὄχι εἰς τὸ παρελθὸν διάστημα. Ἁπλῆ ἀντιπαράθεσις διασαφεῖ τὸ νόημα:

Θεογονία		Ὀδύσσεια	
56.	*ἐννέα γὰρ οἱ νύκτας ἐμίσγετο μητιέτα* Ζεὺς νοσφιν ἀπ᾽ ἀθανάτων ἱερὸν λέχος εἰσανα-βαίνων· *ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ῥ᾽* ἐνιαυτὸς ἔην, περὶ δ᾽ ἔτραπον ὧραι, *μηνῶν φθινόντων*, περὶ δ᾽ ἤματα πολλ᾽ ἐτελέσθη, etc.	ω 141	ὣς τρίετες μὲν ἔληθε δόλῳ καὶ ἔπειθεν Ἀχαιούς· ἀλλ᾽ ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος καὶ ἐπή-λυθον Ὧραι, μηνῶν φθινόντων, περὶ δ᾽ ἤματα πόλλ᾽ ἐτελέσθη, etc.

Εἰς Ὅμηρον τὸ νόημα τοῦ τρίτου στίχου ζητεῖ νὰ τοποθετηθῇ *μεταξὺ* τῶν δύο πρώτων. Οὐδεμία παρομοία *ἀτοπία* εἰς τὸ Ἡσιόδειον. – Διόρθωσις τοῦ *πόλλ᾽ ἐτελέσθη* εἰς *μακρὰ τελέσθη* (ὑφ᾽ ἣν μορφὴν ἀπαντᾷ ὁ στῖχος ἐν κ, 470) θὰ ἀπεκαθίστα τὸν Ὁμηρικὸν χαρακτῆρα τῆς φράσεως, *αὐστηρότερον* καὶ *ἁρμονικώτερον* περιγράφουσα τὴν ἔννοιαν. Διότι ἀκριβῶς κατὰ τὴν Ἄνοιξιν καὶ τὸ Θέρος μεγεθύνονται καὶ κρατύνονται αἱ ἡμέραι εἰς βάρος τῶν νυκτῶν. V. *Ὀδύσσεια,* σ, 367:

ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τ᾽ *ἤματα μακρὰ πέλονται.*

Πρόκειται περὶ προκλήσεως εἰς συναγωνισμὸν θερισμοῦ δημητριακῶν, καὶ ἄρα ὁ χρόνος εἶναι ὕστερον ἔαρ. Προσεπινοητέον ὅτι κατὰ τὴν τριπλῆν διαίρεσιν τοῦ ἔτους, τὸ μέγιστον μέρος τοῦ νῦν ἔαρος καὶ θέρους περιελαμβάνετο εἰς τὴν μίαν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκμῆς καὶ πεπάνσεως. Ὥστε οὐδεμία ἀνησυχία, οἵα τῶν σχολίων, διὰ τῶν στίχων, οὐδ᾽ ἀνάγκη βιαστικῶν ἑρμηνειῶν τοῦ *πέλονται.* Θὰ παρέμενε καὶ μετὰ τὴν διόρθωσιν ἀνωμαλία τις, ἀλλ᾽ ἠλαττωμένη, περὶ τὸ *μηνῶν φθινόντων*, ὑπερβατὴ πάντως. Ὅμως, ἡ ἀπουσία οἱασδήποτε χειρογραφικῆς κατοχυρώσεως ὠθεῖ εἰς *ἀθέτησιν* μᾶλλον ἢ *διόρθωσιν.* –

Εἰς κ, 470, ἡ ὕπαρξις τοῦ καιρίου *μακρά*, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς συνδέσεως πρὸς τὰς κυρίως Ὥρας, βαρύνει εἰς τήρησιν τοῦ στίχου, εἴπερ καὶ ἀπουσιάζοντος ἐξ ἀρκετῶν οἰκογενειῶν χειρογράφων καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ antiquissimus L^4. *Τὸ περὶ δ᾽ ἔτραπον Ὧραι* ἑρμηνευτέον ὄχι κατὰ τὰ ἀνωτέρω Ἡσιόδεια, ἀλλ᾽ ὡς προεξηγήθη: ἐκ τῆς ἐνιαυσίου κυκλίσεως ἐπανῆλθον αἱ (κυρίως) Ὧραι – καὶ τὰ μακρά των ἤματα. Τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν προδίδουν σαφέστατα τὰ Σχόλια εἰς Ὀδ. κ 469: «*ἤτοι περιῆλθον δέ παλιν οἱ Καιροὶ ἐπὶ τὴν Ὥραν*».

Ὥρα ἡ ἀκμὴ ἡ σφύζουσα τῶν νέων καὶ αὐτὴ ἡ νεανικὴ ἡλικία. Καὶ ὅπως *ἡλικία ἐν γένει καὶ ἀδιαφόρως* πᾶσα εὐόριστος περίοδος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, *ἀλλ᾽ ἡλικία* ἐμφατικῶς καὶ βαρυσημάντως τὸ νεανικὸν θάλλος καὶ αὐτοὶ οἱ συνομήλικοι νέοι, οὕτω καὶ *ὥρα* φυσικῶς καὶ ὀργανικῶς ἡ

ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς καὶ τελειότητος, ἀορίστως δὲ ἀφαιματωμένως πᾶσα περιοδικὴ ἑνότης τοῦ ἔτους. –

Ἐπανίωμεν ἐξ οὗπερ ἐξέβημεν. *Θαλλὼ καὶ Καρπὼ* λοιπὸν αἱ Ὧραι (cf. Hyginus, *Fabulae,* 183), κατὰ τὸ *ἐαρινὸν* οἴδημα θάλλους καὶ τὴν *θερινὴν* καρποφόρον πέπανσιν. *Αὐξὼ καὶ Ἡγεμόνη* αἱ ἀρχέγονοι ἀττικαὶ Χάριτες, ἐπὶ τῶν νέων ἰδίως ἐφορεύουσαι. (Εἰς Σπάρτην κοινὸν ἱερὸν ἡγιάζετο εἴς τε τὰς δύο ἐκεῖ Χάριτας καὶ τοὺς δισσοὺς Διοσκούρους, τοὺς θείους κραταιοὺς μείρακας). Ἀλλ᾽ ἡ ῥίζα ἡ αὐτὴ τῆς ἀκμῆς ἐν σπαρτοῖς καὶ ἀνθρώποις: *Δαμία* καὶ *Αὐξησία* ἐλατρεύοντο ἐν Αἰγίνῃ, Ἐπιδαύρῳ καὶ Τροιζῆνι, μεγάλαι δαίμονες βλαστήσεως καὶ εὐφορίας (Παυσανίας, II, 30, 4; II, 32, 2; κυρίως καὶ διὰ μακρῶν Ἡρόδοτος V, 82 sqq.). Ἐπίσης κατὰ Λακωνίαν ἐν Σπάρτῃ καὶ Καρδαμύλῃ κατ᾽ ἐπιγραφικὴν μαρτύρησιν (cf. Wide, *Lakonische Kulte*, p. 219). *Δαμία* βεβαίως ἡ μεγάλη *δαμνωμένη* καὶ ἐν ταυτῷ ἡ τὰ πάντα δαμάζουσα, ἡ μεγάλη *Μήτηρ καὶ Ἡγεμὼν* λοιπόν, τῆς ἀντιστοιχίας πρὸς τὰς Χάριτας πλήρως συμπληρουμένης, ἂν καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσίνιον χθονιότητα ἡ λατρεία κυρίως ἐξομοιοῦτο: Παυσανίας II, 30, 4 «…πλὴν τοσοῦτόν γε ὅτι εἶδόν τε τὰ ἀγάλματα (sc. ἐν Αἰγίνῃ) καὶ *ἔθυσα σφίσι κατὰ τὰ αὐτὰ καθὰ δὴ καὶ Ἐλευσῖνι θύειν νομίζουσι*».

Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ οὕτως ἄσχετος ἡ Ἄρτεμις, κατὰ τά τε ὑπὸ Αἰσχύλου ἐπικινδύνως δημοσιευθέντα μυστήρια καὶ ἕτερα: γιγνώσκουσι οἱ ἐπαΐοντες. Τῆς εὐρυκόλπου *Φύσεως*, Γῆς τε καὶ Γυναικός, τὴν *μητρότητα* ἐκφράζει ἡ *Δημήτηρ*· τὸ ἀφροδίσιον δυναμικὸν καὶ τὴν παραγωγικὴν ἑτοιμότητα, τὸν *τετελεσμένον κόρον* σφυζούσης ἀκμῆς, αὐτὴ ἡ *Κόρη*. Τὸν σύμπαντα θηλύτερον *δυναμισμόν*, εἰς συμεπυκνωμένην ἀδιέξοδον κορότητα κατοχετευόμενον καὶ ἐν ἀγρώδει καὶ ἀγριοτέρᾳ ἰσχύϊ ἐκτονούμενον (εἴτε ἀκόμη καὶ ὑπεράφθονον γεννητικότητα κατεγγυούμενον ὥς ὑπὸ τῆς Ἐφεσίας θεοῦ) ἐπιδεικνύει ἡ πότνια Ἄρτεμις. –

Ρητῶς ποιοῦν τὴν συνταύτισιν τοῦ ζεύγους Δαμίας –Αὐξησίας πρὸς τὸ τῶν Μεγάλων θεαινῶν τὰ Σχόλια εἰς Αἰλίου Ἀριστείδου *Θεμιστ.* [v. *Adnotationes in Herod.* V, pp. 55-6]: «Ἐπιδαύριοι λιμῷ διεφθείροντο· ἔχρησεν

αὐτοῖς ἡ Πυθία ἐκ τῶν ἐλαιῶν τῆς Ἀθηνᾶς τῶν ἱερῶν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως (ὄχι ἀκριβῶς· κατὰ Ἡρόδοτον ταύτην τὴν προέλευσιν τοῦ ξύλου προσεπινόησαν αὐτοὶ οἱ Ἐπιδαύριοι διὰ τὴν μοναδικότητα καὶ ἱερότητα τῶν μοριῶν) ἀγάλματα ἱδρύσασθαι Δήμητρος καὶ Κόρης, Δαμίας (pro *Ταμίας*) καὶ Αὐξησίας» (τὸ ὅλον θέμα ἀναφέρεται καὶ ἐν ἄλλῳ χωρίῳ [*ibid.*]).

Δαμία καὶ Αὐξησία λοιπὸν ἡ *Μήτηρ καὶ ἡ Κόρη*. Ἐλατρεύοντο ἐν Τεγέᾳ ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Κόρη ἐν ἰδίῳ ναῷ ὡς *Καρποφόροι* (Παυσανίας, VIII, 53, 7), κατ᾽ αὐτὴν τὴν λειτουργίαν τῆς πρώτης ἱδρύσεως τοῦ ζεύγους ἐν Ἐπιδαύρῳ δηλαδή. Ἐνδιαφερώτατον καὶ εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ γενικώτερον διὰ τὴν κατὰ Διονύσιον Ἑλληνογένειαν τῶν Ρωμαϊκῶν πραγμάτων τὸ λῆμμα τοῦ Festus, *De Verborum Significatione* IV s.v. "Damium; sacrificum, quod fiebat in operto in honorem *Bonae Deae*, dictum a contrarietate, quod minime esset δημόσιον, id est, publicum: Dea quoque ipsa *Δαμία*, et sacerdos eius *Δαμίας*, appellabatur". Τὰ *Glossaria Graeco-Latina Labbaei* παρέχουν s.v. "Damium· θυσίαι, θυσίαι ὑπαίθριαι γινόμεναι (pro *ὑπαίθριον γινόμενον*)". Ἀλλ᾽ ἐσφαλμένη ἡ δημοσιότης τῶν ἀρρήτων ἱερουργιῶν τῆς *Bona Dea, κατὰ καὶ τὰ τοῦ Festus προρρηθέντα*. Ὥστε ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ καθαροῦ λάθους, ἀναγνωστέον «θυσίαι <οὐχ> ὑπαίθριαι», ἀναιμικῇ καὶ σχεδὸν ἀνενεργῷ, συμφωνῶ τῇ διορθώσει. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπικαλουμένη ὑπὸ τοῦ Festus ἐξηγητικὴ ἀντίφρασις ἄτοπος ἐδῶ, ὡς καὶ ἡ ὑποτιθεμένη κυριολεξία ὑπὸ συγχρόνων ἐρευνητῶν: *Damium* οὔτε ὡς κρύφιον καὶ *μὴ δημόσιον*, οὔτε ὡς *δημόσιον* καὶ *ὑπὲρ τοῦ Δήμου* (πολλόταται καὶ ποικιλόταται αἱ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἱεροπραξίαι καὶ ἱερέων καὶ ἀρχόντων), ἀλλὰ ὡς ἀνῆκον εἰς *τὴν Δαμίαν*. –

Κατὰ τὸν σπουδαῖον Ρωμαῖον ἀρχαιογνώστην καὶ ἱστοριοδίφην σκοτεινῶν συσχετισμῶν Cornelius Labeo, ἡ Μαῖα, συμπίπτουσα πρὸς *τὴν Γῆν*, εἶναι αὐτὴ ἡ Bona Dea· Macrobius, *Saturnalia* I, 12, 20-1 (cf. §29): "adfirmant quidam, quibus Cornelius Labeo consentit, hanc Maiam cui mense Maio res divina celebratur *terram esse*, hoc adeptam nomen a magnitudine (Maia, Μαῖα καὶ Maius, Μάϊος ἀπὸ τοῦ maius, συγκριτικὸν τοῦ magnus, μέγας). Sicut et Mater Magna in

sacris vocatur; adsertionemque aestimationis suae etiam hinc colligunt *quod sus praegnans ei mactatur* (ἰσχυρότατον τῷ ὄντι τεκμήριον, ὑὸς ἐγκύμονος θυσιαζομένης), *quae hostia propria est terrae* (καὶ τῆς Δημητριακῆς μητρότητος καὶ πολυγονότητος σῆμα). et Mercurium ideo illi in sacris adiungi (ὡς υἱὸν τὸν Ἑρμῆν ἄλλως τε τῆς Μαίας) dicunt, quia vox nascenti homini terrae contactu datur (κατὰ τὴν ἀρχέγονον στάσιν γεννήσεως, τοῦ βρέφους ἐκ γονυκλινοῦς τῆς μητρὸς εἰς γῆν ἀποπίπτοντος), scimus autem Mercurium vocis et sermonis potentem. auctor est Cornelius Labeo huic Maiae, id est Terrae, aedem kalendis Maiis dedicatam sub nomine Bonae Deae et *eandem esse Bonam Deam et terram ex ipso ritu occultiore sacrorum doceri posse confirmat*". –

Γῆ - Δημήτηρ λοιπὸν ἡ Δαμία καὶ *Μαῖα – Μήτηρ*, τὴν *αὐξητικὴν* δὲ ἐπιτροπείαν ἡ πολυδύναμος *Κόρη*, ἐν κόρῳ σφριγώσης ἀκμῆς, ἐξιδιάζεται. –

Κατὰ τὴν Ἐπιδαύρειον ἐπιγραφὴν I.G. IV 1588 αἱ θεαί, λατρευόμεναι εἰς οἰκεῖον ἑκάστη χῶρον ἑνὸς ναοῦ, καλοῦνται *Μνία* καὶ *Αὐζησία*. Ἡ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἱερῶν σκευῶν καταλεγομένη πληθὺς ἀναθηματικῶν *περονῶν* καθιστᾷ βεβαίαν τὴν ταύτισιν τοῦ ζεύγους πρὸς τὸ συζητούμενον (v. Ἡρόδοτος V, 88). *Μνεία* καὶ *Αὐξησία* ἐμφανίζονται εἰς No. 1010. Ἐπίσης (κατὰ μεγίστην πιθανότητα καὶ διὰ τὴν πρώτην, λόγῳ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐλλείποντος διαστήματος: Μνίας, Αὐ]ξησί[ας) καὶ ἐν 1054. *Μνία καὶ Ἀζοσία* ἀναφέρεται ἐν No. 1062. Τέλος, ἀναγιγνώσκομεν ἐν No. 1539: «ὁ ἱερεὺς τοῦ Μαλεάτα Ἀπόλλωνος καὶ *θεῶν Ἀζοσίων* διὰ βίου, *Αὐξησίᾳ*, Ποσιδώνιος, ἔτους ρπδ΄» (τοῦ χρόνου μετρουμένου ἀπὸ πρώτης τοῦ θεοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Ἑλλάδα ἐπιδημίας, συνήθως διὰ τὰ κατ᾽ Ἐπίδαυρον). - *Μν(ε)ία* εἶναι ἑτέρα γλωσσικὴ μορφὴ τῆς *Δαμίας, τὴν ἀκλόνητον μονὴν καὶ ἀνυπέρβλητον μένος τῆς γῆς δηλοῦσα, ἀπὸ τοῦ μένω, μένος, μαίνομαι, μανία, μῆνις, μνάομαι, μενεαίνω, μενοινάω, maneo, monstrum*. Πιθανώτατα ὁ Ἡρόδοτος καὶ Παυσανίας ἀναφέρουν τὰς θεὰς ὑπὸ τὰ Αἰγινητικά, καὶ μᾶλλον κοινότερα, ὀνόματά των.